

ÕIGUS

JURIIDILINE AJAKIRI

1922 a.

Nr. 8

3. aastakäik

Toimetus: J. Arro, J. Lõo, P. Kann,
R. Rägo, M. Taveere.
Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän 39.

Tellimise hind: 400 marka aastas
(8 nummert).
Üksik numner 50 marka.

Sisu:

Esimene õigusteadlaste päev Tartus
19. ja 20. aprillil 1922 a. (järg). —
Kassatsiooni kautsjon tsivillasjus —
J. Lõo. — Riigikohtu tegelus. —
Lisa: 1921 a. Riigikohtu otsused.

Esimene Õigusteadlaste päev Tartus

19. ja 20. aprillil 1922 a.
(järg).

Koosolek algab 20 IV. kell $\frac{1}{2}$ 11 hm.
Koosolekut juhatab abiesimees A. Birk,
protokollib J. Jans.

Juhataja teatab, et on sisse tulnud
ettepanek järgmise õigusteadlaste päeva
korralduse asjus, mis hiljemini ette loe-
takse.

Sõna saab referent hr. Grau, kes
räägib: Vandekohtust ja tema tar-
vidusest Eestis¹⁾. Lõpetab kell 12²⁴.

¹⁾ Referaat avaldatud „Õiguses“ nr. 3. 1920 a.
ja nr. 1 ja 2 1921 a.

Saarmann: Ei ole Grau väidetega
nõus. Vandekohtud olid tarvilised, kui
kohus poliitiliseks tööriistaks oli, rahvast
ära eraldatud. Meil praegu seda ei ole.
Ei ole õige, et süü ja karistuse küsimused
otsustamisel teine teisest eraldatakse.
Praegu ei otsustata kohtutes mitte tasu,
vaid paranduse küsimust, misjuures tar-
vis on väga peent hingeelulist analüüsi,
et õiget seisukohta leida. Vandemehed
seda ei või oma ettevalmistamatusesse tõtta.

Rägo: Laiemates hulkades on vande-
kohtul teatav poolehoid. Kohtutegelaste
hulgas valitsevad aga suured lõhkumine-
kud. Kostab väga palju heali selle insti-
tuudi vastu.

Vandekohtunikud kogutakse rahvahul-
gast, on õigusemõistmise jaoks etteval-
mistamata. Sagedasti on ametkohtuni-
kulgi, kellel teoreetiline haridus ja prak-
tiline vilumus, raske orienteeruda töö-
dusmaterjali hulgas. Mis peab tegema
vandekohtunik? Kui harjumata omas tege-
vuses võib ta sagedasti peatama jääda
kõrvaliste asjaolude juures, millel süü-
küsimuse otsustamisel väga kahtlane,
väätus. — Kohtus hinnatakse kõige roh-
kem külma, erapooletut kaalumist. Selle
omaduse saab kohtunik alles peale kestva
praksise. Vandekohtunik tulles rahva
hulgast toob enesega kaasa tundmused

kord kaebeluse poolt, kord tema vastu, kunagi aga mitte külma rahu. — Vandekohus on raskepärane kohus, liigub aeglasemalt ametkohtunikkudest koosseisvast kohtust, tuleb riigile kallim.

Keegi ei salga puudusi oleva ametkohtu juures. Ei saa neid puudusi parandada aga vandekohtu instituudi sisseadmisega. Peab rohkem tähelepanu pöörama ametkohtunikkude ettevalmistuse peale. Tulevastele kriminalistidele tuleb ülikooli pingil anda eriharidus, õpetades neile peale juriidiliste ainete tarvilikke distsipliine arsti- ja loodusteaduse alalt. Seda teoreetilist haridust tuleb täiendada soliidsel praktikumiga. Niiviisi ettevalmistatud ametkohtunikule võib rohkem vabadust anda südametunnistuse järele toimetamiseks.

Kultuuriline elu liigub erinemise sihis. Iga tegevuseala nõuab erioskust ja vastavat ettevalmistust. Arsti või arhitekti elukutse juures ei kahtle me sugugi. Mitteõppinud kaaskodanikule ei usalda me haige ravitsemist. Kohtumõistmist vandekohtunikkude näol usaldame aga küll! Ometi nõuavad nad mõlemad hoolikat ettevalmistust ja arstimine pole tehniliselt lihtsam, kui kohtumõistmine. — Olen vandekohtu vastu. Näen selle instituudi sisseadmisel sammu tagasi, mitte edasi.

Lesta: Protesteerib selle vastu, et referent kohtunikka ametnikkudeks on nimetanud. Kohtunikud on samati rahva keskel kui vannutatud mehed. Inglismaal on see teisiti. Ei ole ruumisid vandekohtu pidamiseks.

Müller: teeb ettepaneku kõnelejate aega 10 min. piirata.

Otsustatakse oponentide aega piirata 10 minutiga.

Palvadre: Vandekohtul on head ja halvad küljed. Head küljed on senini kohtupraktikas halvad üles kaalunud. Kuid kõneleja ei ole viibimata vandekohtute sisseadmisel nõudmise poolt.

Otsekohe referendi teesiseid tagasi lükata, aga ei soovita. Tuletab meelde, et Koni vandekohtu kaitseks on sõna võtnud.

Trakmann: Vaidleb hr. Grau esimeste teesiste vastu, nimelt vandekohtute viibimata sisseadmisel nõudmise vastu. Lõplikult eitaval seisukohal vandekohtute vastu ei ole. Seletab Vene vandekohtute tegevust, iseäranis vandemeeste valikut. Arvustab Vene vandekohtute määrust. Leiab, et vandekohus võib rutuline kohus olla. Eeluurimine teeb protsessi pikaks, kuna otsus ühel instantsil tehakse.

Puusep: Seletab Ukraina vandekohtu kogemuste põhjal, et vandemehed endid orienteerida oskavad. Varguses mõisteli igal võimalusel süüdi, inimeste elu ja tervist hinnati vähem. Ukraina talupoegade haridusline tasapind on umbes Läänemaa talumeeste tasapinna sarnane, kuid kõrgemal kui Saaremaal.

Depmann: Kõsib referendilt, 1) mis arvavad Lääne-Euroopa õigusteadlased vandekohtust, iseäranis viimastel paaril aastakümnel; 2) kuidas on kassatsioonikohus organiseeritud?

Gräu: Vastab: 1) vaidlus kestab edasi, üksmeelt ei ole. Saksamaal kukkus vandekohtute ärakaotamise küsimus läbi. 2) Inglise kassatsioonikohus seati sisse 1908. a.; otsustab asjade üle, kus üleastumine karistuse alla ei käinud.

Sõnasoovijaid enam ei ole; kell on 12³⁵.

Gräu lõppsõna. Vastuseks Saarmannile: Süü ja karistuse küsimuste eraldamine garanteerib süüalusele õigustegemist. Ka vandemehed võivad kasvatusliselt seisukohalt otsuseid teha. Ka elukutseline kohtunik ei ole igal alal asjatundja. Võiks vannutatud meeste vanaduse tsensuse sisse seada.

Vast. Rägole: Poolharitlaste hulka, kes vandekohut soovivad kuuluvad ka kuulsad teadusmehed (Koni ja t.). Samuti ei ole kõik kohtu praktikud vandekohtute vastu. Ka elukutselised kohtunikud

lasevad endid tundmustest juhtida. Vande-kohtunikke ei korjata uulitsalt.

Palvadrele tähendab, et ta ainult teoreetiliselt seisukohalt vandekohtu poolt räägib ja tegelist vandekohtu sisseseadmise võimalust ei tea arvesse võtta.

Lõpp kell 1.

Protokolleerima hakkab V. Jõuram.

Peale refer. Grau lõppsõna teeb koosoleku juhataja Birk ettepaneku, et redaktsioonikomisjoni ref. Grau poolt tehtud ettepanekute läbitöötamiseks ref. Grau ise kokku kutsuks, mis koosolek vastu võtab.

Õigusteadlaste päeva juhatuse nimel võtab sõna Karlson ja loeb ette Temant'i telegrammi, mis järgmiselt kõlab: „Esimesele Eesti Õigusteadlaste päevale südamest edu.“

Peale selle teeb Karlson juhatuse nimel alljärgnevad ettepanekud:

1) Õigusteadlaste päeva poolt valitud sekretariaadi peale pannakse kohustus Õigusteadlaste päeva saavutuste läbitöötamine ja avaldamine juriidilises ajakirjas.

2) Järgmise Õigusteadlaste päeva ettevalmistamiseks ja kokkukutsumiseks loob Õigusteadlaste päev organi, millesse kuuluksid esindajad igast kohtu ringkonnast, misjuures valitavale organile õigus antakse end kooptatsiooni teel täiendada.

3) Õigusteadlaste päev tunnistab tarvilikuks, et järgmine päev Tallinnas ära peetaks, misjuures avamispäevaks lihavõttepühadele järgnev päev määratakse.

4) Õigusteadlaste päev tunnistab tarvilikuks pöörata vastavate asutuste poole sooviavaldusega, et Õigusteadlaste päeva ajal kohtutes istumisi ei peetaks.

5) Kõik Õigusteadlaste päeva materjalid ja aruanded antakse järgmisele päevale p. 2. valitava organi kaudu üle.

Koosoleku juhataja Birk paneb ettepanekud järjekorras hääletusele, kusjuures ülevalnimetud ettepanekud alljärgnevalt vastu võetakse:

Punkt 1 ja 2 all märgitud ettepanek võetakse ühel häälel vastu. Punkt 3 all märgitud ettepaneku kohta võtab sõna Parts ja teeb ettepaneku järgmise Õigusteadlaste päeva kokkukutsumise koht lahtiseks jätta. Juhatuses esindaja Karlson seletab, et juhatus oma ettepanekus Tallinnat soovib, kuid et koha küsimus ikkagi lahtiseks jääb ja p. 2 all tähendatud komisjoni poolt lõplikult kindlaks määratakse. Parts'i poolt tehtud ettepanek, et järgmise Õigusteadlaste päeva koht vabaks jääks, saab hääletusel poolt 40, vastu 11 häält. Kolmas ettepanek ühes Parts'i parandusega võetakse ühel häälel vastu. Punkt 4 all märgitud ettepaneku kohta teeb Parts ettepaneku, Õigusteadlaste päeva poolt kohtuasutustele ettepanekuga mitte esineda. Juhatuses nimel toetab Karlson ettepanekut. Hääletamisel saab 4. punkt 35 häält poolt, 13 häält vastu. Punkt 5 all märgitud ettepanek võetakse ühel häälel vastu.

Koosoleku juhataja Birk'i ettepanekul otsustab koosolek p. 2 all märgitud komisjoni kohe ära valida. Juhatuses nimel teeb Kristelstein ettepaneku 5-liikmeline komisjon valida, Tallinnast 2 liiget — Birk ja Eliaser, Tartust 1 liige — Karlson, Viljandist 1 liige — Baars ja Rakverest 1 liige — Mõistus, missugune ettepanek ühel häälel vastu võetakse. Komisjoni esimese koosoleku kokkukutsumine pannakse Karlson'i peale.

Kell 13—25 min. kuulutab koosoleku juhataja 15-minutilise vaheaja.

Kell 13, 40 min. avab koosoleku juhataja koosoleku.

Päevakorra järele võtab sõna referent Arro ja räägib

Kohtu korraldusest.

Kohtu ehk õigemini Rahukogude korraldusest rääkida on minu ülesandeks. Lähtekohaks on mul Kohtuministeeriumi kavatsus Ringkonnakohtuid Rahukogudest lahutada ja mõlemaid kohtuid endi-

sel Vene kujul uuesti sisse seada. Asi algas sellega, et mineva aasta jaanuarikuu lõpul Kohtuministeerium välja saatis kohtukohtadele ringkirjaliselt teate, et olevat mõte tõusnud Ringkonnakohtuid endisel kujul uuesti ellu kutsuda, sest ajutiste kohtute sisseseadmise seadusega 18./XI 1918. a. läbiviidud Rahukogude ja Ringkonnakohtute kunstlik liitmine sünnitavat tegelikult sagedasti raskusi. Pandi ette asja arutada ja arvamist avldada, kas on lahutamiskavatsuse läbiviimine soovitav, mitu Ringkonnakohtu, mis raionides ja missugustes asukohtades tuleks ellu kutsuda. — Riigikohus võttis asjas eitava seisukoha, tähendades, et kohtud meie väikeses riigis peaksid võimalikult ühes süsteemis koos olema; lahutamine oleks vastolus jõudude ja kulude ökonoomiaga; ka ei ole soovitav sage kohtuasutuste korralduse muutmine. — Selle järele saadeti Kohtuministeeriumi poolt m. a. juulikuu algul juba valmis Kohtute Lahutamisseaduse ja ühenduses sellega seisva Prokuratuuri Korraldamisseaduse eelnõud välja. Kaasapandud motiividest selgus, et kavatseti asutada Ringkonnakohtuid kaks, üks Tallinna, ja teine Tartu ära kaotada alalise liikme ameti Rahukogude juures. Viimaks 29. oktobril m. a. anti kohtute lahutamise seaduse eelnõu lõplikult väljatöötatud kujul kui Kohtu ja Prokuratuuri Korraldamisseadus Vabariigi Valitsusele, esitamiseks Riigikogule. Selles eelnõus on väikesed muudatused võrdlemisi esialgse eelnõuga: Kohtu ja Prokuratuuri kohta käivad määrused on ühte liidetud. Kohtute lahutamist kavatakse läbi viia sel viisil, et ära kaotatakse nüüdsed Rahukogud ja nende asemele seatakse 1) kaks Ringkonnakohtu: üks Tallinna, teine Tartu; 2) viis Rahukogu: neli nende praegustes asukohtades ja peale selle üks Kuresaarde — endisel Vene kujul ja koosseisudega. Peale selle kavatakse Kohtupalati juures kohtu alla andmise kamber sisse seada. —

Pea veel tähendama, et eelnõu kitsendab Riigikohtu õigust, kohtunikke ametisse nimetada, piirates seda õigust kohtunikkude nimetamise juures üldkohtutesse ainult kohtuasutuste poolt valitud ja Riigikohtule ettepanud kandidaatide peale. Minu arvates se sab see kitsendus, mis küll otsekohe ei ole välja üteldud, selgub aga eelnõu II peatüki § 213 ja § 560¹ ning II peatüki § 2 märkuse mõttest, vastolus Põhiseaduse § 70-ga.

On arusaadav, et huvi oli üldine selle kohtute lahutamise kavatsuse vastu, mille läbiviimisel meil uuesti jälle vene taolised kohtud käes oleksid ja meie kohtute tulevane kokkuseade ning tegevus oluliselt muutuks. Seisukohta võtsid kohtukohad, Riigikohtuga eesotsas; ka ajalehtedes on sõna võetud eelnõu poolt ja vastu. Nõnda ilmusid mõnekordsed seletused ja jutuajamised Riigikohtu esimehe ja kohtuministri poolt. Kirjutasid eelnõu vastu hrd. Hugo Reimann ja Lui Olesk „Vaba Maas,“ hr. Linnasaar „Kajas“, J. Arro „Postim.“ ja „Õiguses“. Eelnõu poolt ilmus „Longue-Vue“ kirjutus „Päeval.“ hra Jõeääre kirjutus „Õiguses“ ja küsimust puudutas „Võru Teataja“.

Nüüd tuleb seisukohta võtta Õigusteadlaste päeval ja oma autoriteetlikku arvamist avaldada. Ma loodan seda ülesannet kergendada, kui ma lühidalt kokku võttes kõike seda, mis on ette toodud eelnõu poolt ja vastu, ning kriitiliselt seda materjali arutades ja meelde tuletades vastust katsün leida küsimuste peale, kas on vastuvõetav kohtute lahutamisseaduse eelnõu, kui mitte, siis kas on võimalik ja soovitav ette võtta ülepea muudatust meie Rahukogude juures ja mil viisil. Palun vabandada, kui ma tundud asjaolusid puudutan; katsün seda võimalikult lühidalt teha.

I. Eelnõu poolt tähendatakse lahutamisseaduse motiivides, et maksva protsessuaalkorra ja kohtute asutamisseaduse järele olevat

Ringkonnakohtud ja Rahukogude teineteisest niivõrd lahkumine v a d, pidada toimetama oma tegevuses sedavõrd lahkuminevate normide kohaselt, et nende liitumine üheks kohtuasutuseks ei võinudki õnnestuda. — Selle vastu tähendab Riigikohus, et ei näidata ära midagi lähemalt, milles säärane seadusenormide lahkumine seisaks. Tõepoolest mingit süsteemi lahkuminekut ei leidu; protsessi kava põhimõtted on mõlemates kohtuasutustes ühtlased. Rahukohtute kohta ainult lühemad ja lihtsustatud, vastavalt vähematele ja lihtsamatele Rahukohtute asjadele. See asjaolu, et mõlemate kohtuasutuste asjad iseärasusi üles näitavad, ei õigusta nende kohtute lahutamist ette võtma, sest ka iga üksik kohus, nii Rahukohus kui Ringkonnakohus peab mitmet liiki asju otsustama; nõnda näit. tsiviil- ja kriminaal-asju, ja isegi neid allaliigitatult esimeste hulgas nõude ja hoiukorra asju, viimaste seas avalik- ja erasiüdistuse asju. Kuna kõigi nende asjade arutamine ei tee raskust kohtutele, ei tule kellelgi meelde kohtuid lahutada ja iga liigi jaoks isekohtuid sisse seada. — Ma tähendaksin veel hr. Lui Oleski „Vaba Maas“ ilmunud kirjatüki peale, kus seletatakse, et meil on üks kohtupidamiskorra-seadus ja rahukohtunikkude käsitamiseks on sellest lühendatud väljavõtte mõne vormilise lihtsustusega olemas. See tabav seletus leiab kinnitust Ts. Kp. S. § 80 ja Kr. Kp. S. § 118, mille järele rahukohtunik sel korral, kui Rahukohtute kohta käivates kohtupidamiskorra-seadustes puudus ilm- sile tuleb, peab tarvitama määrusi üldkohtute kohta käivatest seadustest. Nõnda nägi seaduseandja ette „väljavõtte“ mitte- täielikkust ja tähendas ära selle täienduseviisi. Peale selle on iseenesest arusaadav, et kahte seadust kõrvuti tarvitada võidakse siis, kui nad ühte süsteemi kuuluvad. Kõige selle põhjal võib

eelseisvat küsimust lahendatuks lugeda eelnõu opositsiooni mõttes, seda enam, et eelnõu poolehoidja nähtavasti oma põhjendist loobuvad, kuna ju „Longue-Vue“ seletab, et temal mitte küllalt selge ei olevat, mispärast niisugust motiivi, nagu kahe suguste protsessimääruste tarvitamise võimalus ühes kohtus, arutamise alla võetakse; siin võiks vastu küsida: mispärast kohtute lahutamisseaduse eelnõu autorid selle motiivi üles seadsid?

II. Edasi tähendatakse kohtute lahutamise vajaduse põhisena meie kohtute puudusi. Neis seista asjad otsustamata virnas, kohtunikud ei leidvat asjade otsustamisel nende õiget ilmet ega suutvat protsessi eeskirjadest kinni pidada, olevat sellepärast poolte osavusest ärripuv kohus, ja lõpuks puuduvat meie kohtus lähem kontroll ja järelevalve. Nende põhjendite kohta peab tähendama, et otsustamata jäänud asjade arv on võrdlemisi suur rahukohtunikkude juures ja nimelt sellepärast, et nagu kohtute tegevuse arvustik näitab, kasvab uute sissetulevate asjade arv (66 % võrra) palju suursmal mõõdul kui rahukohtunikkude töövilkakus (15 %;) ainuke järeldus sellest võib olla, et on tarvis uusi tööjõude, uusi rahukohtunikke ametisse nimetada, kohtute lahutamine asja ei parandaks. — Süüdistus, et meie kohtud ei leidvat asjade õiget ilmet ega suutvat kinni pidada protsessi eeskirjadest, ei vasta tõsioludele. Tähendan Riigikohtu seletuse peale Riigikogule kohtute asjus (Õigus nr. 2 — 19 2. a.), mille järele arvude najal ära näida akse, et rahukohtunikkude, samuti Rahukogude kui I-astme kohtu otsuste peale oli edasikaebusi ainult 11 %, nõnda et 100 asjas pooled rahule jäid 89 otsusega. Rahukogude kui II-astme kohtu, samuti Kohtupalati otsuste peale anti Riigikohtule kassatsiooni kaebusi 17 %, seega jäid pooled 100 asjas 83 otsusega rahul. Säärant kõrge protsent kaebamata jää-

nud otsuseid annab tunnistust, et asju otsustati hästi ja õigesti, mis võis sündida asjade ilme õigel arusaamisel. Jääb veel arusaamatuks, kuidas mõeldakse seda arvatavat viga kohtute lahutamiseiga parandada: kas Rahukogu alised liikmed selle järele, kui nad Rahukogudest lahkuvad ja iseseisvaid Ringkonnakohtuid moodustavad, või järeljäänud rahukohtunikud saavad siis selle tagajärjel paremini asjadest aru? — Mis puutub viimaks läheleasse kontrolli ja järelevalvesse, siis tuleb tähendada, et Ajutise Kohtute Korraldamisseadusega 18/XI. 1918. a. ei muudetud kontrolli- ja järelevalve-organide tegevust, ei muuda seda ka lahutamisseaduse eelnõu, ega sea sisse uut järelevalvet; nii jääb arusaamatuks, kuidas võis halveneda 1918. a. kontrolli järelevalve ja mispärast oodatakse selle paranemist kohtute lahutamise järele.

III. Edasi seletatakse eelnõu põhistes, et kohtute lahutamise järele antakse suuremad ja keerulisemad asjad vanemate ja vilunudate kohtunikkude otsustada. Seal samas seletatakse aga, et juba nüüd on Ringkonnakohtu asjad Rahukogude alaliste liikmete otsustada; selles suhtes ei võiks siis oodata olulist muudatust alaliste liikmete ja ühes nendega nende käes olevate asjade äraviimisest Rahukogude juurest.

IV. Kohtute lahutamiseiga loodetakse kätte saada asjade kiiremat toimetust ja kohtute kättesaadavust rahvale. Tuleb tähendada, et kuigi rahukohtunikud lahutamise järele vabanevad Ringkonnakohtu asjades kaastöötamisest, kaotavad nad ka alaliste liikmete kaastegevuse Rahukohtute asjades; töö suurus jääb endiseks, ei ole põhjust oodata asjatoimetuse kiirenemist. Kohtute kättesaadavuse suhtes läheb seisukord halvemaks: Rahukohtunikud peavad endist viisi sõitma Rahukogudesse II-astme asju

toimetama, puuduvad samuti nagu enne koha peal; Ringkonnakohtud aga viiakse Viljandist ja Rakverest ära kaugemale — Tartu ja Tallinna.

V. Lahutamiseiga mõeldakse lõpetada rahukohtunikude kokkusõite või rändamist. Siin jäetakse aga arvesse võtmata, et Rahukogud jäävad püsima endiselt. Rahukohtunikude sõidud ei vähene, vaid suurenevadki vahest veel, sest et ära eraldatakse alised liikmed ja ära langeb nende kaastöötamine.

VI. Eelnõu kaitsjate poolt tähendatakse kohtunikkude spetsialiseerimise võimaluse peale uutes Ringkonnakohtutes, seletades, et rahukohtunikkudel, kes peavad otsustama kõiksugu asju ja selleks II-astme kohtusse, Rahukogusse, kokku sõitma, ei ole võimalust spetsialiseerida. Selle kohta peab ütleva, et rahukohtunikkude suhtes ka kohtute lahutamise järele asjaolud ei muutu. Rahukogude alised liikmed võivad aga juba nüüd Rahukogudes spetsialiseerida, nagu seda õigeks võtavad ka eelnõu kaitsjad ise. Tulen selle küsimuse juurde veel tagasi.

VII. Lõpuks seletavad eelnõu poolehoidjad, et Vene kohtud olid ikkagi paremad, kui meie omad ja otsustasid asju niihästi sisuliselt ja vormiliselt paremini kui ka arvu poolest rohkem (vt. „Longue-vue“ seletus). Selle kohta tähendan, et see väide tõeludele ei vasta. Eespool tähendasin juba asjade sisulise otsustamise peale Riigikohtu arvudel põhjeneva seletuse järele. Siin oleks juurde lisada, et üldised otsustatud asjade arvud kui ka kassatsioonikohtute tegevus, nimelt Vene Senati ja meie Riigikohtu tegelus, räägivad arvudes meie kohtute kasuks. Sama Riigikohtu seletus Riigikogule (Õigus nr. 2 — 1922 a.) näitab arvudega, et „Vene kohtute tegevuse arvustik kaugelki nii suurt lahendatud asjade protsenti üles ei näita, kui

meie kohtute arvustik“. Kuigi Vene Senat kriminaalasjus muutis natuke vähem otsuseid kui meie Riigikohus, on aga tsiviilasjus meil palju vähem otsuseid ära muudetud kui Vene Senatis, kes viie aasta jooksul muutis iga aasta 32,37% kuni 46,5% ni, kuna meil 1921. a. ära muudeti Rahukogude otsuseid ainult 23% — Siinjuures tuleb arvesse võtta, et meie kohtud tegutsevad raskematel tingimustel: meie kohtunikud on vähem ette valmistatud ja vähem vilunud Vene kohtunikudest; asjaolud on erakorralised ilma sõja tagajärjel; ühest küljest iseseisev vabariiklik elu uute seadustega (näitus. Maaseadus) loob uusi vahekordi, teiselt poolt on sõja tagajärjel kõlblus langenud ja kuritegevus kasvanud. Kui siiski kõige sellega meie kohtud hästi valmis saivad, on tulevikus veel paremat loota.

Olenemata neist kohtute lahutamiseaduse eelnõu kaitsjate poolt ettetoodud põhjenditest, millest ükski kriitikat välja ei kannata, tähendatakse eelnõu opositsiooni poolt, et kohtute lahendamise tooks endaga kaasa kohtute seisukorra halvenemise, nimelt:

1) Kaduma läheks kohtute ühtlus, ühine süsteem, kus kõik kohtunikud töötavad orgaanilises ühenduses. See kõrgeväärtusline ühtluse printsip, 1918. a. 18. XI. Kohtukorraldamise seaduse parem mõte, millele meie suurel määral oleme kohustatud selle eest, et meie kohtud siiani hästi on töötanud, tagab seaduse ühetaolise seletuse ja kohalduse paremini kui asjast kaugel seisev ühine kassatsioonikohus; kindlustab kohtunikude alatise kokkupuutumise ning kokkutöötamise ja hoiab ära nende liikidesse lagunemise ja lõhe. — Kohtuministeeriumi seisukoht kohtute ühtluse põhimõtte kohta on kõikuv olnud. Jutuajamisel „Päevalehe“ kaastöölisega 30. VII. 1921. a. avaldas hr. kohtuminister kahtlust selle põhimõtte tegeliku väärtuse kohta. Vabariigi Valitsusele 29. X. 1921.

esitatud kohtute lahutamiseaduse eelnõu põhistes asutakse otsekohe eitavale seisukohale, seletades, et ei olevat põhimõtteliselt soovitat ühist kohtusüsteemi maksmata panna, vaid olevat otsta bekohane nii praktiliselt kui teoreetiliselt seisukohalt kohtute lahutamise juurde tagasi pöörata. Viimaks seletab hr. kohtuminister jutuaajamisel „Vaba Maa“ kaastöölisega 21. II. s. a., et „Kohtuministeerium ei ole teoreetiliselt ühtlussüsteemi vastu, hindab tema väärtust“, kuid praegusel ajal ei olevat võimalik seda ellu viia. Selle küsimuse juurde pööran veel tagasi.

2) Kohtute lahutamise kavatsuse opositsiooni poolt tähendatakse selle peale, et lahutamise tagajärjel koonduksid paremad jõud nii kohtunikudest kui advokatuurist Tallinna ja Tartu Ringkonnakohtute asukohta, kuna Rahukogud ja väiksemad linnad jääksid neist lagedaks. Õigustunde süvenemise mõttes rahva keskel on aga tarvis, et need hulgalised asjad, mis alluvad Rahukohutetele, hästi ja õigest otsustataks; puudutavad ju need oma kogusummas palju laiemaid ringkondi (Riigikohtu arvamine. Õigus nr. 7/8 — 1921. a.).

3) Lahutuse tagajärjel suurenevad kohtu administratsiooni kulud kohtu ja kantselei ruumide eest valgustuse ja küttega ning kantselei ametnikkude, raamatupidajate, teenijate jne. palkade näol.

Kõike eelseisvat kokku võttes peab otsusele jõudma, et kohtute lahutamiseaduse eelnõu kaitsjad ei ole suutnud tõeks ega ustavaks teha oma kavatsuse aluseks pandud väiteid ja et eelnõu ei kõrvaldaks ega parandaks mingid meie kohtute vigu, vaid looks uusi puudusi, mispärast eelnõu tuleb mitte-vastuvõetavaks tunnistada.

Selle järele tõuseb küsimus: kas on ülepea soovitatav ette võtta Rahukogude juures mingid muudatusi ehk parandusi

või jätta need puutumata praegusteks? Minu arvates on muudatus soovitav järgmistel põhjustel:

1) Rahukogu kitsamas mõttes, kui II-astme kohus Rahukohtute asjus, ei vasta II-astme ehk apellatsioonikohtu nõuetele. Teise astme kohus peab I-astme kohtu tegevust ja otsuseid kontrollima ja parandama. Kui võtta mingi edasi-hæbus, siis selgub, et kaevatakse harilikult, I-astme kohus ei olevat neid või teisi asjaoluid arvesse võtnud ehk õigesti hindanud, olevat seda või teist seadust mitteõigesti seletanud ja kohaldanud. Palutakse neid vigu parandada ja õigem otsus teha. Viimase eesmärgi kättesaamiseks on aga tarvis, et II-astme kohtu liikmed oleksid vanemad ja vilunumad kui I-astmes. Ei ole võimalik saada II-astme kohtu paremat koosseisu sellega, et sinna koondatakse I-astme kohtunikke suuremal arvul kui I-astmes, sest vahe mõlemate astmete vahel peab olema mitte ainult kvantitatiivne, vaid kvalitatiivne. Lubage näit. tähendada, et suurem või vähem lihtsõdurite kogu ei või kindrali aset täita. Sellega ei taha ma muidugi mitte ütelda, et I-astme kohtunikul oma koha peal vähem tähtsus oleks kui II-astme kohtunikul tema kohal; mitte põrmugi, igaüks on ühesuguselt tähtis oma kohal, kuid igaüks jäägu ka oma koha peale. — Tähendan hr. Hugo Reimanni kirjutuse peale „Vaba Maas“, milles seletatakse, et „Vene kohtute süsteemil on tähtis puudus. Nimelt puudub selle süsteemi juures korralik edasi-kaebuse, apellatsiooni ja lähem järevalve instants; selle aset täidavad ajutised kohtunikkude kokkusoitudud (sjeesdid). Juba kohtute süsteemi loomisel Venemaal tekitas seesuguse asutuse loomine vastuvaidlusi, ta pandi siiski maksma keisri isiklikul otsusel. Suurtes kultuuririikides seesugust kohut ei leidu, kuigi leidub juhtumisi, kus võimalik on kohtunikka alamast kõrgemasse ligi ot-

sustama kutsuda. Järevalve puudust selle süsteemi juures rahukontunikkude järele konstateerivad paljud revideerimisaruanded kogu nende kohtute tegevuse ajal. — Apellatsioonikohtu mõte ei seisa mitte ainult selles, et asi uuesti läbi vaadatakse, vaid ka selles, et asi arvatavasti vilunumate kohtunikkude poolt otsustatakse; seda nõuet esimese astme kohtunikkude kogu arusaadavalt ei täida.

Nõnda tuleb tõsitada, et meie Rahukogu, niikaugelt kui temast osa võtavad rahukohtunikud, ei vasta põhimõtteliselt II-astme kohtu nõuetele, rahukohtunikud tuleb vabastada Rahukogu tegevusest.

2) Samale järeldusele jõuame otsustarbekohasuse seisukohast välja minnes: Rahukohtunikkude tegevus Rahukogudes ei ole soovitav selleks tarvis minevate alaliste kokkusoitudude pärast. Sõitute peale kulub palju aega, tekivad kulud, sünnib jõudude killustumine. Asjade ettevalmistamine otsustamiseks ja otsuste väljatöötamine raskeneb. Rahukogude koosseis ja see kohtuasutus ise muutub enam-vähem juhuslikeks asutuseks, kusjuures vastutustunne rahukohtunikkudel ja alalistel liikmetel ei või olla ühesugune. Sellega vahest on seletatav, et Rahukogud sagedasti põhjendavad nõrgemasti otsuseid kui rahukohtunikud, ehk küll siin kolm kohtunikkude ühe asemel tegevuses on.

Viimaks peab tunnistama, et meil tegetsevat õieti kaks kohut. Rahukogu ja Ringkonnakohus, ühe katuse all, arutades vastamisi ja läbisegi teineteise asju, ilma et nende vahekorid lähemalt ära tähendatud oleks. Kuigi kummalgi aluseks olevad seadused põhimõtteliselt lahku ei lähe, on siiski olemas iseärasused, mille kokkukõlasse viimiseks tarvis oleks välja töötada ja maksma panna vastavad seadusemäärused. See vajadus kõrvaldub, kui vabastada rahukohtunikud Rahukogude tegevusest ja kõrvaldada sellega Rahukogud kitsamas mõttes.

Kõigil neil põhjustel tuleb tarvilikuks lugeda rahukohtunikkude vabastamist Rahukogude tegevusest ja need viimased välja arendada, nende nüüdset alluvust muutmata jättes, alalise koosseisuga varustatud Ringkonnakohtuteks, milleks oleks õieti tarvis alaliste liikmete arvu tarvilisel määral suurendada ja seaduses vastavaid muudatusi teha. See ei tähendaks mingit süsteemi muutmist, vaid osalist parandust Rahukogude koosseisus vastavalt tegeliku vajaduse nõuetele.

Säärane korraldus tooks minu arvates järgmist enesega kaasa:

1. Kõrvalduvad rahukohtunikkude kokkusõidud ja Rahukohtule alluvates asjades on II astme kohtuks vanematest ja vilunumatest kohtunikkudest koosseisev Ringkonnakohus, kelle otsustada on ka suuremad ja keerulisemad asjad I astme kohtuna.

2. Maksma jääb kohtute ühtluse põhimõtte, kusjuures Rahu- ja Üldkohtud seisavad üksteisega I ja II astme kohtute vahekorras.

3. Kohtud saavad rahvale lähemale ja kergemalt kättesaadavaks kui hohtute lahutamisseaduse järele, sest kahe Ringkonnakohtu asemel jääks meil neli kohut alles; rahukohtunikud on vabastatud sõitlustest ja töötavad kättesaadavalt koha peal; nende alluvust võib suurendada parema II astme kohtu tõttu; sellega tuleks aga jälle paljude asjade arutamine rahvale lähemale.

4. Võimaldub takistamata kohtunikkude spetsialiseerumine, sest Ringkonnakohtud võivad omale tarvidust mõõda jaoskondi sisse seada, määrates neisse eriteadlasi.

5. Kui tulevikus mõeldakse sisse seada Vandekohtuid, on selleks pind ettevalmistatud rahvale lähedates Ringkonnakohtutes. Usun kindlasti, et meie rahukohtunikud tulevikus niikaugele suudavad saada, et ka suuremaid keerulisemaid Ringkonnakohtute tsiviilasju võivad

otsustada; siis saaks meie kohtute süsteem üllilihtsaks: 1) rahukohtunikud — I astme kohus kõigis tsiviil- ja vähemais kriminaalasjus; 2) Ringkonnakohtud — II astme kohus edasikaebuste peale rahukohtunikkude otsuste üle ja Vandekohtu asukoht lähtsamates kriminaalasjus; 3) Riigikohus — kassatsioonikohus kõigis asjus. Kohtupalatit ei oleks enam tarvis. See on vaade tulevikku, mida praegu veel vara on arutada.

6) Kahe uue Ringkonnakohtu asutamine uute ruumidega ja kohtu administratsiooniga nõuaks suuremaid kulusid kui praeguste Rahukogude väljaarendamine Ringkonnakohtuteks, kusjuures viimasel korral rohkeneks esimeses joonel kohtunikkude, s. o. produktiivsete jõudude arv.

Kõige nende kaalutluste vastu kohtute lahutamise eelnõu kaitsjad ei vaidle, tunnistades isegi, et seesugusel kohtute organisatsioonil teoreetiline alus ei puudu. Nende poolt avaldatakse aga kahtlust selle kohta, kui palju seesugune kohtute organisatiooni muutmine neil praegu tegelikult läbiviidav on, ja nimelt, kas leidub meil tarvilik arv kohaseid kohtunikke nelja Ringkonnakohtu jaoks ning kas on võimalik seadusi vastavalt ümber muuta. „Longue-vue,“ arvustikku ja praegust alaliste liikmete arvu aluseks võttes oleks tarvis 15 uut kohtunikkude nelja Ringkonnakohtu väljaarendamisel. Arvan, et need jõud leiduvad, kui silmas pidada, et Kohtuministerium loodab leida 70 uut kohtutegelast rahukohtunikkudeks, kohtu-uurijateks ja prokurööri abideks. Lähemad kaalutlused selles suhtes sisaldab minu kirjutus „Õiguses“ nr. 2 s a., mida siin ei arva tarvilikuks korrata.

Tarviliste seaduste väljatöötamise võimaluse üle on palju vaieldud. Ei sooviks nende vaidluste kordamisega siin kallist aega viita; arvan endiselt, et see seaduste ümbertöötamine ei ole liiga

raske ega võimatu; üksikasjades juhataja sama kirjatöö peale „Õiguse“ nr. 2 s. a. Lõpuks tähendan veel, et Riigikohus kohtu korraldamisseaduse välja töötamiseks komisjoni on nimetanud, kes lähemal ajal selle seaduse kavaga esineb, millega siis see raskus oleks kõrvaldatud.

Lõpukokkuvõttes leian, et kohtute lahutamise vajadus ei ole põhjendatud ning tuleb eitavalt otsustada; parandused meie Rahukogude juures on võimalikud ja soovitatavad ning tuleb läbi viia eespool-kirjeldatud sihis.

Referent lõpetab oma ettekande kell 14,30.

Koosoleku juhataja avab läbirääkimised referaadi kohta.

Parts (noorem): Referent on silmas pidanud ainult mannermaa olusid, kuna Saaremaal hoopis teistsugused tingimused on; sinna paneb ka praegu Ringkonnakohus oma väljasõitused ainult suvekuude jooksul korralikult toime. Saaremaa elanikkude huvidele tuleks vastu tulla ja erandid teha, kas Ringkonnakohtu osakond Saaremaa kohta avada; muu seas tuleks alluvust Rahukohtunikkude kohta Saaremaal suurendada, et sellega asjade läbivaatamist võimaldada.

Depmann: Teise astme kohtu loomine ja korraldamine on igas riigis palju vaidlusi sünnitanud, siiski on Euroopa mannermaal igal pool ühtluskohu süsteem läbi viidud. Mis puutub meie kohtu korraldusse, siis ei vastanud endised Rahukohtunikkude kogud (C. M. C.) kaugeltki nõuetele ja olid tihti ka isiklike intriigide tallermaaks. Endist süsteemi tuleb täiesti eitada. Meie praeguse teise astme kohtu peapuudus on praktiliselt praegu selles, et kaasistujad Rahukohtunikud asjadega ainult kohtu istumisel tutvuvad. Faktiliselt tehakse kõik otsused ettekandja poolt

ja koolegiaalsuse mõte kaotab iga praktilise aluse. Tuleks ellu kutsuda Ringkonnakohus alaliste liikmetega, kuna sideme Rahukohtuniku ja teise astme kohtu vahel sellega kätte võiks saada, et üks kaasistujatest Rahukohtunik võiks olla.

Jung: Ühtluskohu süsteem ei ole meil võõras: analoogiline süsteem oli ka mõnes Venemaa osas, nagu Lääne-Siberis ja mujal, kus apellatsiooninstantiks Rahukohtunikule oli Ringkonnakohus ja kus vilunud spetsialistid Rahukohtuniku otsuseid korrigeerisid, misugust seisukohta ainult soovitada võib Referendi ettepanekuid tuleks täies ulatuses toetada.

Arro (lõppsõna): Oponendid on ilma erandita minu ettepanekuid oma väidetega toetanud. Parandusi, mis Parts (noorem) Saaremaa kohta ette on toonud, võiks ehk sellel teel läbi viia, et Saaremaale üks Ringkonnakohtu liige alaliselt asuks või et Saaremaa kohta Ringkonnakohtu osakond avataks. Depmanni'i ettepanek, et Rahukohtunikud aegajalt Ringkonnakohtu istumistest osa võtaksid, ei ole otstarbekohane ja kisuks Rahukohtuniku tema otsekoheste ülesannete juurest eemale. Muu seas ei ole ka teistes riikides Rahukohtuniku osavõtmine kõrgemas astmes läbi viidud.

Koosoleku juhataja paneb referent Arro poolt tehtud ettepanekud, mis juba varem päevakorra juures trükitult laiali laotatud, hääletusele. Ettepanekud võetakse Õigusteadlaste päeva poolt ühel häälel vastu.

Peale läbirääkimiste lõppu teeb koosoleku juhataja redaktsioonikomisjonile ettepaneku lõuna-vaheaega selleks kasutada, et vastavad ettepanekud läbi töötada ja koosolekule kinnitamiseks ette panna.

Kell 15 kuulutab koosoleku juhataja 2-tunnilise vaheaja.

Peale lõuna-vaheaja algab koosolek kell 17,10.

Juhatab K. Baars; protokollib A. Press.

P. Puusepp kannab ette referaadi: „Administratiivkohtu korraldus“, mis vältab kella 6,15 m.

Administratiiv-kohus on võrdlemisi noor asutus, uuema aja sünnitus. Administratiiv-kohtu ellukutsumiseks on põhjust annud konstitutsioonilise riigikorra maksmapanek. Konstitutsiooniline riigikord, mis poliitilise riigikorra asemele astus, tõi enesega kaasa riigivõimu erinemise seaduseandliseks, täidesaatvaks ja kohtuvõimuks.

Arvati, et nende võimude lahutamisega üksiku isiku õigusline seisukord riigis küllalt kaitstud on. Aga tegelikult kujunes asi nii, et konstitutsiooniline riigikord isikule mitte ei anna seda kaitset riigi administratiiv-võimu vastu, mida temast loodeti. Konstitutsioonilise korra juures hakkas riigi administratiiv-võim palju rohkem ja suuremal määral välja arenema, kui selle korra maksmapanemisel võis ette aimata. Konstitutsioonilises riigis väljakujunevad poliitilised parteid ei jätnud oma mõju seaduseandluse ja administratiiv-võimu peale avaldamata ja tuli siin riigi põhiseaduses ehk konstitutsioonis ettenähtud subjektiivsete avalikkude õiguste kaitset otsida ja leiti seda administratiiv-kohtus. Praegusel ajal ei ole õigusline riik ilma administratiiv-kohtuta mõeldav.

Administratiiv-kohtu arenemiskäik on igas riigis isemoodi olnud ja pea igas riigis on ta oma moodi moodustatud. Mõõduandvad on olnud sealjuures riigi majanduslise elu väljakujunemine, kodaniku vabaduste eest võitlemise käik ja osalt ka rahva iseloom. Aga ülesanded, mida administratiiv-kohtul täita tuleb, on pea igal pool ühed ja needsamad.

Ainult Inglismaa on selles asjas oma iseäralist arenemiskäiku käinud ja seal ei

ole administratiiv-kohut sellel kujul olemas, kui ta Euroopa mannermaa riikides on. Võitlused kodaniku vabaduste pärast olid Inglismaal palju varemini käimas kui mannermaa riikides. Inglismaal on kõikide õiguste kaitse harilikkude kohtuvõimude käes.

Inglise kohus ei mõista mitte üksnes kohut, vaid teostab ka administratiiv-võimu. Alama astme kohtuks on rahukohtunikud ja teiseks (ülemaks) astmeks rahukohtunikkude perioodilised istungid. 1888. a. asutati linna- ja krahvkonnakoogud (town and country councils), mis on peaaegjalikult majanduslised orgaanid. Rahukohtunikkudele jäid aga nende endised administratiiv-ülesanded alles. Krahvkonna- ja linna-nõukogud ja rahukohtunikud alluvad kõrgemale kohtule.

Hollandis ja Daanimaal, osalt ka Itaalias on administratiiv-kohtu võim antud harilikkude kohtute kätte. Preisimaal, Baieris ja Würtembergis täitsid administratiiv-kohtu funktsioone üldised administratiiv-asutused ise. Austrias loodi 1867 a. iseäraline administratiiv-kohus (Verwaltungsgerichtshof) ning riigikohus (Reichsgericht) ja anti täienduseks veel välja 1875 a. 22. okt. seadus.

Prantsusmaa administratiiv-kohut loetakse üheks kõige rohkem väljaarenenuks. Administratiiv-kohtu asja otsustavad prefektuuri nõukogu 1865 a. 21. juuni ja 1889 a. 22. juuli seaduse alusel. Nõukogu seisab koos 3 või 4 liikmest ja esimeheks on prefekt. Peale selle on olemas riiginõukogu, kes töötab 1872 a. 24. mai seaduse järele.

Preisimaal on administratiiv-kohtu alal olemas Kreisauusschuss, Bezirksausschuss ja Oberverwaltungsgerichtshof.

Meie Vabariigis kuulutati välja administratiivkohtu kord, mille järele meie administratiivkohus töötab, Riigi Teatajas nr. 10 — 19. veebruaril 1919. a. Osalt on meie administratiivkohtu korra aluseks võetud Kerenski valitsuse ajal Ve-

neriigi jaoks väljaantud administratiivkohtu seadus. Tähendatud seadusest lootsid selle aja tegelased palju; see seadus pidi revolutsiooni tagajärjel üle kallaste voolavale elule jälle harilikku käigu andma. Aga nagu teada, ei saadud seda seadust ellu viia ega näha, kuivõrd ta oleks riigi õiguslise korra peale mõju avaldanud. Administratiivkohtu funktsioonid on meil pandud rohukohtunikude, rahukogude ja riigikohtu administratiiv osakonna peale.

Administratiivkohtu ülesandeks võib olla, peab olema ja on ka tegelikult õigusemõistmine, *jurisdictio*. See on administratiivkohtu tegelikust administratsioonist lahus olemise tunnismärk. Administratiiv-võim on küll kutsutud üldsuse huvisid kaitsma, aga sealjuures on ta tihti sunnitud üksiku isiku õiguslitesse huvidesse tungima. Täites oma älesannet valvab administratiiv-kohus selle üle, kas ei ole administratiiv-asutuste poolt rikutud kodanikkude subjektiivsed õigused ja määrab ära piiri administratiivvõimu piirkonna ja kodaniku õiguste vahel. Ühes sellega saavutatakse ka objektiivsete õiguste kaitset.

Administratiiv-protsessi eeskujuks on tsiviilprotsess. Meie administratiivkohtu korra § 44 järele käib juhtumistes, mis administratiivkohtu korras ette ei ole nähtud, administratiiv kohus tsiviilkohtupidamise seaduse järele.

Niisama kui tsiviilprotsessis on olemas pooled, on pooled ka administratiiv-protsessis, aga üheks pool eks on ikka administratiiv-asutus ehk täidesaatva riigivõimu esindaja. Kaebaja pooleks võivad olla meie Adm. K. K. § 3 järele isikud, seltsid, ühisused ja omavalitsuse asutused. Ametnikkudel ja asutustel, kellele seaduse järele älesandeks on tehtud omavalitsuse ja teiste riigiasutuste seaduslikkuse järele valvata, on õigus administratiivkohtus proteste anda. Missugustel ametnikkudel ja asutustel peale nende,

kelle kätte on antud järelevalve omavalitsuse tegevuse seaduslikkuse üle, oleks õigus administratiivkohtus protestida ja missuguste riigiasutuste vastu nad seda võiksid teha, ei ole seaduses lähemalt ära tähendatud. Siin on kas seaduse redaktsioon mitte küllalt täpisealne või kui seaduseandja tahtis veel mõnele asutusele, peale omavalitsuse üle järelevalvet teostavate asutuste protestimisõigust anda, siis on seadus puudulik.

Kui harilikku kohtuprotsessi ülesandeks on tõe leidmine, on administratiivprotsessi ülesandeks rahu jaluleseadmine. Sealjuures on tarvis tuld mitte laiali launeda, tüli mitte laieneda lasta — rohkem, kui pooled seda üles võtnud, asja siis otsustada, et otsus oleks selge ning otstarbekohane ja kõige õigemal teel ja lihtsamate abinõudega kättesaadav (Karl Friedrichs, *Verwaltungstreitverfahren*, Berlin 1920. a. I. k. § 155).

Meil võib administratiivkohtu korras kaevata mitte ainult üksiku ametniku ja asutuse tegevuse, otsuste, korralduste ja määruste vastu, vaid ka tegevuseta oleku vastu, kui selles avaldub maksvate seaduste ja seaduseandliste kohusliste määruste rikkumine, kohuste täitmatajätmine või põhjendamata viivituse peale (Adm. K. K. § 2). Kaevata võib sel juhtumisel, kui kaebaja õiguslised või varanduslised huvid administratiiv-asjus on seadusevastaselt puudutatud. Need meie Administratiivkohtu korras ettenähtud kaebamisvõimalused on väga laia ulatusega ja see on üks meie administratiivkohtu korra headest külgedest.

Administratiivkohtu Korra § 2 on üles loetud asutused, kelle peale võib administratiivkohtusse kaevata, ja § 4, 5 ja 6 on ära tähendatud asjade alluvus rahukohtunikkudele, Rahukogudele ja Riigikohtu administratiiv-osakonnale. Võiks ehk meie administratiivkohtu korra puuduseks nimetada, et mitte iga riigiasutuse ja ametniku vastu ei või admi-

nistratiiv-kohtus kaebust tõsta. Aga asja peale lähemalt vaadates leiame, et niisugusel korral, kus oleks võimalus iga ametniku ja asutuse peale otsekohe kohtus kaebust tõsta, oleksid väga pahad küljed. Seesugune kord tekitaks palju segadust ja takistaks ministeeriumide ja ametiasutuste tegevust.

Nende ametnikkude ja asutuste vastu, keda pole administratiiv-kohtu korras üles loetud, tuleb kaevata nende ülemusele ja alles siis, kui niisugune ülemus ehk asutus, kelle peale kaebused Adm. K. K. ette on nähtud on asja otsustanud, võib asja kohtule lahendada anda. Poleks see nii, siis oleks näit. ministeeriumidelt võimalus võetud üle riigi ühtlaselt tegutseda. Ei olnud administratiiv-kohtu veel olemas, siis oli ainult võimalus olemas ülemusele kaevata ja niisugusest korrast on lõppude lõpuks administratiiv-kohus välja kujunenud.

Sellega, et administratiiv-kohtu asjade arutamine harilikkude kohtute peale on pandud, on meie Vabariigis kohtunikkudel suuremad ülesanded määratud, kui see oli endises Vene riigis. Kohtunik peab ennast orienteerida oskama ka administratiiv-kohtu asjades ja selleks on tarvis, et ta heaste tuttav oleks demokraatliku vabariigi korraga.

Põhiseaduse § 4 järele maksavad meie Vabariigis tema enese poolt antud või tunnustatud seadused.

Ajutiste administratiiv-seaduste põhjal (R. T. nr. 1—1918. a.) maksavad meil kuni uute seaduste väljaandmiseni või endiste muutmiseni seaduslikud määrused, mis 24. oktoobrini 1917. a. Eesti Vabariigi piirides jõus olid, niivõrd kui need seadused Eesti Maapäeva otsust mööda, mis 15. nov. 1917. a. vastu võetud, Päästekomitee manifesti läbi 25. veebr. 1918. a. kui ka Aj. Valitsuse endiste ja käesoleva määruse läbi pole muudetud. Pärast, 1917. a. 24. okt. väljaantud seadustest ja määrustest

jäävad ajutiseks maksma Saksa võimude poolt Liivi- ja Eestimaa jaoks antud ja Määrustelehes ja lisas eraldi äratähendatud.

Kohtunikul tuleb otsustada, kas veneaegne seadus või okupatsiooni-aegne määrus on kokkukõlas Põhiseadusega, sest riigivõimu ei saa (Põhiseadus § 3) keegi teostada muidu, kui Põhiseaduse või Põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal. See ülesanne ei ole kerge.

Preisimaal on alama astme administratiiv-kohtu koosseisus ka elanikkude hulgast valitud kohtunikke (Laien). On arvanised olemas et seesugused valitud kohtunikud on asjade otsustamise juures väga kasulikud ja võivad asju elulisest küljest valgustada.

Vanades kultuuririikides, kus on olemas administratiiv kohus, on see kohus ainult kaheastmeline. Teise astme kohus otsustab asju revisjoni-korras ja on ühtlasi esimese ja ainsa astme kohtuks suuremates asjades. Samasugune kord maksab ka meil. Esimese astme kohtuks on rahukohtunik ja Rahukogu, asjade alluvuse järele (Adm. K. K. § 4 ja 5) ja teise astme kohtuks Riigikohtu administratiiv-osakond. Seesama osakond on esimese ja ainsa astme kohtuks kaebuste asjus üksikute ministeeriumide ja nende osakondade vastu (Adm. K. K. § 6).

Endine Vene Senat otsustas asju sisuliselt ja kassatsioonikorras. Ka Riigikohtu administratiiv-osakond võib asja otsustada sisuliselt kui ka kassatsioonikorras. Austrias otsustas administratiiv-kohus (Verwaltungsgerichtshof) asju ainult kassatsioonikorras. Peale Austria ei olnud olemas riiki, kus administratiiv-kohus oleks oma tegevuses piiratud olnud ainult kassatsioonikorraga.

Mis puutub Riigikohtu administratiiv-osakonda, siis on temal Riigikohtu seaduse (R. T. nr. 82/83-1919 a.) § 17 järele endise Vene Senati esimese, teise, kolmanda ja neljanda departemangu õigused ning kohustused. Riigikohtu sea-

duses on küll öeldud, et administratiiv-osakonnal on esimese, teise, kohtu- ja herold-departemangu õigused ja kohustused, aga vist on selle paragrahvi redigeerimise juures viga juhtunud, sest Senati asutuse seadus anti 1917. a. Kerenski ajal uuendatud kujul välja ja seal ei räägita ei kohtu- ega herold-departemangust ja on see paragrahv vist lihtsalt mõnest Sen. as. seaduse vanemast väljaandest ära kirjutatud. Kahjuks ei ole see viga senini mitte ära parandatud.

Mitte kõik õigused ja kohustused, mis endise Vene Senati neljal departemangul olid, ei ole Riigikohtu administratiiv-osakonnale üle läinud. Vene Senat oli „Valitsev Senat“ (Правительствующий), tema peal lasusid peale administratiiv-kohtu asjade otsustamise veel mitmesugused administratiiv-funktsioonid. Sen. as. seaduse § 175 järele oli iga senaator kohustatud teatama igast korrarikkumisest ja kuritarvidusest, mis temale teatavaks saanud. § 22 p. 3 lit. a. järele oli Senatil üldine järelevalve-õigus mitmesuguste valitsuseasutuste üle, õigus karistusi määrata, sundida, ergutada. Senat korraldas revisjone senaatorite kaudu kubermangudes, valvas võlgnevate maksude sissenõudmise järele, tema kinnitamise alla käisid hangete ja töövõtete lepingud jne. Kõik need funktsioonid olid puht-administratiivsed ja ei ole Riigikohtu administratiiv-osakonna peale üle läinud.

Riigikohtu administratiiv-osakond on ainult kohus (Põhiseadus § 69), ja kui tema peale tahetakse panna veel peale puht-administratiivkohtu funktsioonide mõnda teist kohustust, peab see sellekohases seaduses eraldi ära tähendatud olema. Administratiiv-kohus ei võta ise oma äranägemise järele asju üles, nagu seda võis teha Vene Senat, ja võtab asju arutusele ainult kaebuste tagajärjel.

Nemo iudex sine actore.

Missuguste asutuste vastu, peale ministeeriumide ja nende osakondade, võib

Riigikohtu administratiiv-osakonnale kaevata ja missugused asutused on mõeldud sõnade all: „teised kõrgemad riigiasutused“, ei ole seaduses lähemalt ära tähendatud. Osalt on tulnud Riigikohtul selles asjas seisukohta võtta ja näituseks tunnistada, et kaebused nüüd juba ära kaotatud juriidilise komisjoni otsuste peale allusid Riigikohtule. Vabariigi dispašhööri tegevuse peale antud kaebust tunnistas Riigikohtu administratiiv-osakond omale mitte alluvaks. Rekvireerimise Peakomisjoni (R. T. nr. 14 — 1919. a.), Hindamise ja Planeerimise Peakomisjoni (Maaref. T. M. § 35 ja 63) otsuste vastu antud kaebusi on Riigikohtu administratiiv-osakond omale alluvaks tunnistanud. Tähendatud Peakomisjonide otsuste suhtes on nende kohta käivates määrustes öeldud, et nad on lõplikud. See tähendab ainult, et administratiiv-asutused neid enam edasi ehk ümber otsustada ei saa, aga sellega ei ole nad eraldatud administratiiv-kohtu alt. Administratiiv-kohtul on õigus nende seadusepärast järele katsuda, kui nende peale kaevatakse. Kaebusi peaministri otsuste ja tegevuse vastu on Riigikohtu administratiiv-osakond omale mitte alluvaks tunnistanud (Riigikohtu otsus nr. 23 — 12. IV. 1921.), niisama kaebusi Vabariigi Valitsuse otsuste vastu (Riigikohtu üldkogu otsus 11. VI. 1920. a.). Ka ei allu Riigikohtule kaebused riigivanema vastu.

Kui Vabariigi Valitsuse otsuste vastu administratiiv-kohtus ei saa kaevata, tekib küsimus: kas peab Vabariigi Valitsuse otsus, kui ta seadusepärane ei ole, täideviidama? Selle kohta võib öelda, et kui ka Vabariigi Valitsuse otsuse peale administratiiv-kohtule ei saa kaevata, võib ometi kaevata selle riigiasutuse ehk ametniku vastu, näit. politsei-ülema tegevuse vastu, kes seda otsust täidaks. Seesugusel korral tuleb administratiiv-kohtul järele katsuda, kas Vabariigi Valitsuse otsus on seadusepärane, ja kui see peaks

nii olema, tuleb ametiasutusele oma otsusega V. Valitsuse otsuse täitmine ära keelata.

Oma otsustes võib administratiivkohus (Adm. K. K. § 20) ka asju puudutada, mida asjaosalised oma nõudmistes sugugi ei ole puudutanud, kui need asjad ettetoodud nõudmistega on lahutamata ühendatud. Seaduseandja lisab juurde, et kohus kõrvaldab niisugusel korral loodud seadusevastase olukorra ja seab seadusliku korra jalule. Tähendab, ainult seadusliku korra jaluleseadmiseks on administratiivkohtul õigus ka niisuguseid asju puudutada, mida kaebuses sugugi pole puudutatud; muidu aga peab administratiivkohus arutama ja otsustama asju ainult kaebuse piirides. Ne eat juxta ultra petita partium.

Administratiivkohtule antud kaebus ja protest peab neidsamu andmeid sisaldama, mis tsiviilkohtupidamise seadus kaebuste kohta nõuab. Peale selle peab kaebuses olema asjaolu lühike kirjeldus ühes selle määruse, otsuse ehk tegevuse äratähtsusega, mille vastu protest ehk kaebus on sihitud. Ka peab kaebaja ehk protestiandja täpisealt ära tähendama, mida ta nõuab (Adm. K. K. § 10 p. 4 ja 5). Neid kahte nõudmist ei pea kaebajad tihti mitte silmas, administratiivkohus aga ei või asja laiemas ulatuses arutada, kui kaebuses ära on tähendatud. Kui niisugusel korral kaebused kohtu poolt tagajärjeta jäetakse, ehk küll kaebajatele on ülekohtu tehtud, siis on selles kaebaja ise süüdi.

Peale selle nõuab seadus (Adm. K. K. § 11 p. 4), et kaebusele ehk protestile oleks ligi pandud selle otsuse, määruse ehk korralduse ära kirjalik, mille vastu protest ehk kaebus on tõstetud, ning peale selle kõik dokumendid, kas alguskirjas või ära kirjalik, mille peale kaebaja toetub. Ei ole kaeba'al üht või teist dokumenti võimalik ette panna, siis peab ta kaebusekirjas nende sisu ära seletama ühes põh-

juste äratähtsusega, mis pärast tal mitte võimalik ei ole neid ette panna, ja kus need dokumendid leiduvad. Ka see Adm. K. K. nõudmine jäetakse, nagu administratiivkohtu toimetusest näha, kaebajate poolt sagedasti täitmata. Seaduses ei ole öeldud, kuidas tuleks kohtul seesugusel korral kaebusega ehk protestiga toimetada. Seda küsimust on Riigikohus oma üldkoosolekul arutanud ja seletanud, et säärasel korral tuleb niisama toimetada, nagu tsiviilkohtule antud palvetega toimetatakse, kui Ts. Kp. S. § 269 p. 1—5 nõuded ei ole täidetud, tähendab, kaebus tuleb seisma panna ja kaebajale Ts. Kp. S. § 270 korras tähtaeg anda Adm. K. K. § 11 p. 2 nõuete täitmiseks (Riigikohtu üldkoosoleku otsus 7. IV. 1921. a.).

Kaebusele ehk protestile peab peale selle ligi pandud olema kaks ära kirjalik kaebusest ehk protestist ja temale juurde lisatud dokumentidest, neist on üks ära kirjalik — kaebealuse, ametniku ehk asutuse, teine vastava järelevalve-ametniku ehk asutuse tarvis. Ministeeriumide ja nende osakondade vastu antud kaebuste asjus saadetakse järelevalve-ametnikule määratud ära kirjalik rügivanemale (Riigikohtu adm. osak. korr. koosol. otsus 6. IV. 1921. a., Põhiseadus § 61).

Ainult viivise peale ei ole kaebuse ehk protesti tõstmise tähtaeg piiratud, muidu aga peab kaebused ja protestid sisse andma Adm. K. K. § 9 ettenähtud tähtaegadel, mis on ühekuuline, kui seaduses eraldi mõne liigi asjade kohta lähemat tähtaega ei ole määratud. Kui tähtaeg on lastud mööda minna, ei või administratiivkohus asja sisuliselt enam arutusele võtta. Kui see nii ei oleks, võiks omavalitsuste, ministeeriumide ja ministeeriumidele alluvate riigiasutuste tegevus halvatuks saada.

Mõnel juhtumisel, kui asja iseloom seda lubab võib administratiiv-asutus kaebamis-tähtaega uuendada, kui kae-

baja seda palub või kui asutus ise asja sisuliselt uuesti arutusele võtab. Nii viisi on kaebuse andmise tähtaega mõnikord uuendanud Rahaministeerium, Põllutöö ja ka mõni teine ministeerium. Seesugused juhtumised on aga erandid üldisest korrast. Kui kaebuse andmise tähtaeg on lastud mööda minna ja ameti- ehk omavalitsuse-asutuse mitte-seadusepärase tegevusega on keegi ainelist kahju saanud, on võimalus, tehtud kahju 1917. a. 11. aprilli seaduse (V. Sead. ja Määr. Kogu nr. 86—17. a. IV j.) järele kahe aasta jooksul vastava asutuse ehk ametniku käest tsiviilkohtu teel nõuda.

Administratiiv-protsess erineb tsiviil-protsessist selle poolest, et ühe või teise fakti asjaosaliste poolt õigeksvõtmine ehk tõekstunnistamine ei ole asja otsustamisel kohtule mitte kõitev ehk kohustav, vaid kohus hindab säärast tõekstunnistamist nagu iga teist tõendusmaterjali (Adm. K. K. § 19). Ka ei ole administratiiv kohus piiratud ainult asjaosaliste poolt etteoodud tõendustega, vaid ta võib ka iseseisvalt asja selgituseks abinõusid tarvitusele võtta ja tõendusi koguda (Adm. K. K. § 20). Nii sugune õigus on administratiiv-kohtule antud mitte ükski meie Vabariigis, vaid igal pool, kus administratiiv-kohus on olemas.

Meie administratiiv-kohus võib otsustada (Adm. K. K. § 22): 1) protesti ehk kaebust tagajärjeta jätta; 2) protestitud ehk kaevatud korraldusi, määrusi, otsuseid või tegevust kas täielikult või osalt tühjaks tunnistada, tarvilisel korral ette kirjutades, tühjaks tunnistatud akti asemel uus korraldus, määrus või otsus välja anda või uus tegevus ette võtta antud juhatuse järele; 3) ette kirjutada vastavale asutusele ehk ametnikule, kas teatud tegevus ette võtta ja täita, kui see talle seaduse või valitsusevõimu kohustava määruse läbi sunduslik või kui seda paratamata tarvis on seadusliku

korra ja kaebaja õiguste jalule seadmiseks, ehk jälle teatud tegevusest hoiduda ja loobuda; 4) ametnikku seaduses ettenähtud kordadel ametist tagandada. Riigikohtu administratiiv-osakonna otsused on lõplikud. Neid otsuseid võib sellekohaste palvete sisseandmise korral tühistada või muuta ainult Sen. as. seaduse (1917. a. väljaanne) § 155 ettenähtud juhtumistel. Palved tuleb sisseanda neljakuulise tähtaja jooksul; tähtaeg arvatakse välja Sen. as. s. § 156 ettenähtud korras. Kui otsusetegemise ajast on kümme aastat mööda läinud, jäetakse palved tagajärjeta.

Seadusejõusse astunud administratiivkohtu otsus saadetakse täide kaebeluse ametniku ehk asutuse poolt, kellele kohus otsuse seadusejõusse astumisest teatab (Adm. K. K. § 42). Selleks saadetakse kaebelusele asutusele ehk ametnikule ärakiri otsusest.

Administratiiv-kohus lõpetab asja-toimetuse ära, kui ta näeb, et kaevatud otsus, määrus, korraldus või tegevus niivõrt on tühjaks tunnistatud või muudetud, et seega protesti ehk kaebuse alus ära langeb. Säärasel korral ei ole administratiiv-kohus kohustatud järele katsuma, kas kaevatud määrus, otsus, korraldus või tegevus ei ole seadusevastane. Riigikohus on sellekohased palved tagajärjeta jätnud ja asjad lihtsalt ära lõpetanud leides, et administratiiv-kohus võib ainult Adm. K. K. § 22 nõuetele vastavaid otsuseid teha.

Igas riigis, kus administratiiv-kohus on olemas, arutatakse tüliküsimusi maksude asjus lihtsustatud korras. Ka meie Vabariigis tulevad maksude asjus kaebused Riigikohtusse Otsekoheste maksude peakomitee ja Otsekoheste maksude peakomisjoni kaudu ühes asjasse puutuva materjaliga. Seadus ei nõua niisuguste kaebuste asjus Adm. K. K. § 11 nõuete jäitmist,

Ka Petserimaal antakse kaebused maareformi teostamise asjus Riigikohtu administratiiv-osakonnale Maakorralduse Peakomisjoni kaudu.

Mis puutub administratiiv kohtule alluvate asjade liikidesse, siis viiks kaugele neid kõiki üles lugeda. Peab aga siiski tähendama, et suurem osa kaebusi, mida Riigikohtu administratiiv-osakonnal tuleb arutada, on kaebused maareformi teostamise ja maksude asjus. Ka Rahukogudel tuleb arutada mitte vähe kaebusi, mis antakse Makonnavalitsuse otsuste vastu maasaajate nimekirjade kindlaksmääramise asjus.

Seaduseandja võib üht või teist liiki asju administratiiv-kohtule alluvaks tunnistada, mis õiguse pärast peaks harilikudele kohtutele alluma. Preisi- ja Saksimaal näituseks alluvad tasunõudmised mets- ja jahiloomade poolt tehtud kahju eest (Wildschaden) administratiiv-kohtule (Preisimaal 1907 a. seadus). Saksimaal arutab administratiiv-kohus omavalitsuse ametnike palga nõudmise asju. Prantsusmaal alluvad otsekoheste maksude asjad administratiiv-kohtule, kaudsete maksude asjad — harilikudele kohtutele. Administratiiv-kohus ei ole veel kindlal kujul välja arenenud, ei ole veel tõmmatud kindlad piirjooned administratiiv-ja harilikude kohtute vahele. Meie administratiivkohus on noorem kui meie riik ja ka temal tuleb mitte seisma jääda, vaid eluga ühes sammuda ja elunõuetele vastavalt edasi areneda. Selleks peab seaduseandja appi tulema ja seadust muutma ning täiendama, kus ta on puudulik või ei vasta elunõuetele. Seal, kus administratiiv-võim seaduse järele võib tegutseda ja talitada oma äranägemise järele, on tarvis piirid tõmmata, et äranägemine ei võiks omavoliks välja kujuneda. Natuke võrastav on demokraatlikus Vabariigis kuulda, et ametnikke lastakse lahti meil veel maksvusel oleva nõndanimetatud 3. punkti järele. Selle

punkti vastu kirjutajad endises tsaaririigis ei tarvitanud mitte vähe tinti ära, aga kolmas punkt elas üle 1917 a. revolutsiooni ja elab meie Vabariigis ka edasi.

Seltside ja ühisuste kui ka nende liitude registreerimine on meil pantud Rahukogu administratiiv-osakonna peale. Rahukogude otsuste peale registreerimise asjus antud revisjonikaebusi otsustab Riigikohtu administratiiv-osakond. Meil puudub seadus, mis määraks kindlaks, mis sugustel juhtumistel ja kelle poolt tuleks seltside ehk ühisuste tegevus lõpetada, kui nende tegevuses kuritegevus avalikuks tuleb, või kuidas toimetada, kui seltsid oma tegevuses endi põhikirjades ettenähtud eesmärkidest niivõrd kõrvale on kaldunud, et endist seltsi nagu ei oleks enam olemaski. Kuritarviduste korral on ühisuste sulgemine Preisimaal administratiiv-kohtu otsustada, niisama registreeritud seltside tegevuse lõpetamine.

Läbirääkimistel võtavad sõna:

J. Arro, kes referendiga ühel arvamisel on, seletab, et praegune maksekord, mille järele osa administratiiv-asju Riigikohtule esimeses astmes allub, ei ole kokkukõlas Riigikohtu iseloomuga, sest et viimne ikka enam-vähem kassatsiooni-instants on. Pealegi on Riigikohtu tööga õieti ülekoormatud. Paneb ette referendi poolt ülesvõetud teesidesse üles võtta, et need administratiiv-asjad, mis Riigikohtule esimeses astmes alluvad, loetaks Kohtupalati esimese astme kompetentsi. Selle ettepaneku poolt toob ette asjaolu, et maksva korra järele on Kohtupalat kergendatud seisukorras, sest et viimasele ühiki administratiiv-asja ei allu.

A. Jung näitab, et Adm. Kp. Korra järele alluvus õieti laialdane on, ei ole mitte normaalne ning ei käi kõigiti kokku Ts. Kp. Korra üldmõistega, mis viimase § 1 ja märkuses selle juurde äratähendatud. Adm. Kp. Korra järele tuleb mõnedel ajal 3-kordne kaebuse

kord: tuleb Vallanõukogude otsuste peale Maak. Val. kaevata; sedš võib teha ka Adm. Kp. K. järele rahukohtunikule ja lõpuks jääb võimalus üle kahjutasu nõudmises Tsiv. Kp. Korra järele käia. Arvab, et tuleks alluvuse küsimustes kindlasti ära määrata, mis vaidlused tuleksid otsustamisele Adm. Kp. Korra järele, mis mitte.

Hasselblatt seletab, et raskused on suuremad kui seda esile tõi referent. Esiteks on paljudel kordadel juhtunud, et teadmata on, kelle poolt ja missuguse otsuse või määruse põhjal on administr. asutus kodaniku õigusi rikkunud, end nende vahele seganud. Tuleks, nagu see Saksamaal maksev, igal korral kui adm. asutus end kodaniku õigustesse segab, ära märkida otsuses või määruses, mis põhjal see on sündinud. Teiseks on Adm. Kp. K. järele täitmine raskendatud. Arvab, et ei saa vahet teha, mis allub Ts. Kp. K. järele, mis Adm. Kp. K. järele, kuna adm. asjade harutusel igal korral tsiviilküsimusi esile kerkib, mis soovi korral Ts. Kp. K. lahendust võivad leida. Arvab, et raskused parandust leiavad, kui adm. kohtule suurem võim antaks ning lähendatakse adm. asutustele.

J. Jans seletab, et ei ole referendi poolt ülesseatud teeside vastu, soovib üksnes, et need ainult vagaks sooviks ei jääks ning õigusteandlased ise seaduseandlusest tegelikult rohkem osa võtaksid. Käesoleval ajal annab end kõige rohkem tunda kõikide materjalide puudus. Ei ole asutustes kõige tarvilikumaid seaduseraamatuidki käsitada. Leiab, et praegu teoksil olev Uue Linnaseaduse projekt on kokku seatud väljavõtetest ühest ja teisest sellekohasest seadusest, mis võib ühele või teisele linnale hea olla, kuid siiski ei tõenda, et see meile hää on, sest et ülaltähendatud seaduse kokkuseadmisel tegelikku elu loomulikult küllaldaselt ei ole silmas peetud. Ja seda just selle tõttu, et meil materja-

lide kogumiseks tegelikust elust ühtki asutust ega komisjoni ei ole. Samuti on sellel alal passiivne ka meie ülikool.

A. Jung arvab, et adm. koht. alluvust võib kitsendada tüliasjades, mis sisaldavad omanduse-õigust, kahjutasu nõudmist ja käivad lepingute kohta, mida kõiki võib teha alluvaks üldise Ts. Kp. Korra järele.

K. Parts toetab J. Jansi väites, et õigusteandlased seaduseandlikust tööst suuremal määral osa võtaks. Vaidleb V. Hasselblati arvamiste vastu, et adm. asjus alluvus kahesugune võib olla. Väidab, kui tüli adm. laadiline, siis leiab see lahendust adm. korras, kui üld. tsiv. õiguse piirides, siis Ts. K. Korra järele. Toetab J. Arro ettepanekut, et alluvus selle osa adm. asjade kohta, mis Riigikohtule esimeses astmes alluvad, üle antaks Kohtupalatile. Arvab, et ka seltside ja ühisuste registreerimine koondatakse ühe kohtuasutuse kätte, kas Palati või mõne Rahukogu kätte, viimast põhjendades sellega, et siis sellel kohtuasutusel registreerimise alal täieline vilumus käsitada tulevates seadustes ja määrustes välja töötub ning ühtlaseks saab, kuna praegusel ajal üks kohtuasutus üht seltsi registreerib, kuna teine seda mitte ei tee.

W. Hasselblatt seletab, et tema ei olevat rääkinud, et üht asja kas Adm. Kp. Korra või Ts. Kp. Korra järele harutada saaks. On ainult tähelepanu juhtinud, et selles asjas ei saa piiri tõmmata. Arvab, et peakski vabadus jätma esile tulnud tüliasja selle sisu järele kas Adm. Kp. K. või Ts. Kp. K. järele lahendada.

K. Parts vaidleb sellele väitele vastu. Seletab, et kui adm. asutustest välja tulnud määruse peale kaevata, siis seda ei saa teha Ts. Kp. K. järele, vaatamata kaebuse aluse peale.

P. Puusepp vaidleb lõppsõnas J. Arro väite vastu, et adm. asjas esimeses astmes alluvus Kohtupalatile üle antaks, ei

usu, et see otstarbekohane on. Pealegi ei olnud ka Vene Senat puhas kassatsiooni-instants. Ja igal pool on maksekord, et kõrgemate riigiametnikkude tegevuse peale kaebust saab tõsta kõrge-
mas Riigikohtus.

A. Jung väidab, et uuema aja teooria järele adm. kohtule alluvad kõik asjad, mis tekkinud riigi tegevusel avaliku õiguse alusel: teeb ettepaneku oma poolt ülesseatud tees vastu võtta.

J. Arro paneb ette vastu võtta tees, et kõik adm. kohtule alluvad asjad, mis maksva seaduse järele esimeses ja ainsas astmes Riigikohtule alluvad, Kohtupalati kompententsi loetakse ning nende kohta jääks Riigikohus teiseks kohtuastmeks.

K. Parts paneb ette vastu võtta resolutsiooni: Seltside ja Ühisuste registreerimine tuleb koondada ühe kohtuasutuse kätte; see ülesanne tuleb määrata Kohtupalatile,

Juhataja paneb hääletusele sisseantud resolutsioonid. Otsustatakse liht hääle-enamusel:

60 häälega 1 hääle vastu vastu võtta referent P. Puusepa poolt ülesseatud teesid;

36 häälega 26 hääle vastu vastu võtta J. Arro poolt ettepanud resolutsiooni ning

31 häälega 20 hääle vastu vastu võtta K. Partsi ettepanud resolutsiooni.

J. Karlson kannab ette redaktsiooni-komisjoni poolt väljatöötatud teesid.

Ettepaneku peale otsustatakse teha kell 19.40 m. 5-minutiline vaheaeg.

Kell 20,30 min. võtab sõna päevakorra järele referent K. Parts aine üle:

Hoolekande kohus.

1920 a. 10. aprillil vastuvõetud seadusega avati meil igas maak. linnas ja ka Narvas üks hoolekande-kohus nende hoolekandeadjade toimetamiseks, mis kohalikus linnas ja ümberkaudu maakonnas ehk maakonda kuuluvates valdades, ale-

vites ja linnas tekivad ja mille väärtus üle 100,000 m. ulatab.

Vähemaväärtuslised asjad jäid linnades linna vaestelaste-kohtute toimetada, maal vallakohtute hoolde. Mõisnikkude vaestelaste-kohtud pidid, kui seisuslised asutused, oma tegevuse lõpetama.

Nende uuesti asutatud hoolekandekohtute korralduse puudulikkus on üldtuttav; ühe sõnaga kokkuvõetult: Hoolekandekohtud on kauged rahvale ja rahvasamuti kohtutele.

Iga maakonna kohta, väljaarvatud Virumaa Narva ümbruskonnaga, on üksainus kohus. See asub maakonna linnas. Maakonna linnast kuni maakonna piirideni on läbisegi 50—60 versta.

Jaoskonna-kohus, nagu seda hoolekandekohus olema peab, kes oma jaoskonda ülenägema peab ja kuulma, mis seal sünnib ja kuidas koha peal asju aetakse, suudab meie oludes seda ülevaadet omale enamvähem muretseda umbes 15 versta kauguseni, hädavaevalt ehk ka kuni 20 versta kauguseni, s. o. umbes ühe Lõuna-Eesti suurema kihelkonna piirides. Linnas asuva hoolekandekohtu peale langeb aga praegu peale ühe normaal-piirkonna, linna ligema ümbruse kuni 15 verstani, umbes 3 piirkonda, mis 15—30 versta kohtu asukohast eemal, ja umbes 10 piirkonda, mis 30—50 versta eemal on, näit. Lohusuu ja Avinurme vald Tartust 70—80 versta, samuti Tapiku, Rutikvere ja Kurista vald — Viljandist, Tudolinna — Rakverest, Halliste ja Karksi — Pärnust, Muhu ja Hellamaa Kuresaarest, Mehikoorma alev Võrust jne. Nii asub rõhuv enamus piirkondi hoolekandekohtust ülikaugel. Ühe normaal-kohtu piirkonna peale tuleb temal praegu umbes 12 kaugemat piirkonda, üks kaugemal kui teine, kellel iga ühel oma hoolekandekohus peaks oma jaoskonnas olema.

Kni silmas pidada, et maakonna linnad pealegi tihti mitte maakonna kesk-

kohas ei asu, vaid kusagil servas (Tallinn, Haapsalu, Kuresaar, Pärnu) siis võib väidata, et praegune hoolekande kohus tema hoole alla kuuluvate hoolealuste ja varanduste asukohtadest keskmiselt 40—50 versta eemal on!

Loomulik on, et neis oludes püütakse hoolekande-kohtuga mitte midagi tegemist teha. Hoolekande asutamine jäetakse kas üleüldse ära ehk teda katsutakse kuidagi viisi vallakohtu alla painutada, kelle võimkonda kuni 100 000 marga väärtusega varandused on jäetud. Seks hinnatakse hoole alla võetav varandus alla tema tõsise hinna, tihti kuulmata madalalt, miljoni-margalised varandused — nagu seda meie keskmised talud ühes inventaariga on, hinnatakse mõnekümne tuhandemarga peale, mitte üle 100,000 m., et hooleasi vallakohtu võimkonda satuks. Missugused tagajärjed, segadused, sekeldused ja protsessid sellest pärast kõik ei tõuse, näit. kui varandus ära tarvitatakse, ära raisatakse, raiskajat vastutusele võtta tuleks, selle peale ei ole mõteldud, ega taha keegi ette mõelda. — Teiselt poolt, nii mõnigi tublim kodanik, kes hoolekandja ametisse kõlbaks ja muidu ka nõus oleks hoolekandja kohuseid oma peale võtma, ei taha niisugustel tingimistel hoolekandjaks hakata, kuna ta omast ajast ja tööjõust rohkem lugu peab, kui et sealt raatsiks niipalju ära kulutada üsna muidu — kauge kohtu vahe tammumise, tühja tuule tallamise peale.

Hoolekande-kohtu esimene hool on, seaduse ettekirjutuse järele, alaealistele eestkostjaid seada, siis eestkostjate ja hoolekandjate tegevuse järele valvata, kõiki abinõusid tarvitusele võtta, mida hoolealuste isikute ja varanduste huvid nõuavad (B. E. S. §§ 457 ja 458), korratuste ilmsikstulekul neid parandada, korratuid eestkostjaid ja hoolekandjaid ametist tagandada ja uusi asemele seada

ja hoolekandjatele tarvilikke juhatusi anda (s. s. §§ 459 ja 460). Ei täjda ta neid kohuseid, siis kannab ta ise varanduslikku vastutust. Kui kahju on meelega tehtud, siis võib seaduse järele täit kahjutasu nõuda igalt kohtuliikmelt, mnidu aga hoole ja ettevaatuse puudusel ainult igalt mehelt vastavas osas (seals. § 462).

Hoolekande-kohus loetakse vastutavaks: 1) kui ta sündmata eestkostjat ehk hoolekandjat ametisse seab, 2) kui ta küllalt järele ei katsu nendesse ametitesse seatavate isikute usaldatavust, 3) kui ta eestkostja avalikuks tulnud kõlbmatuse puhul aegsasti parandus abinõusid tarvitusele ei võta, 4) kui ta alaealise olemasolemisest teada saades eestkostjaid ei nimeta (§ 463 seals.). Jämedate minevuste puhul läheb hoolekandekohtu liikmete vastutus koguni üle nende pärijate peale (§ 465 seals.) Nii õige kui see on, et hoolekandekohus peab hoo'e-asjus vastutust kandma, peab siin teiselt poolt tunnistama, et praeguse korralduse juures ometi ükski hoolekandekohus eelülesloetud ülesandeid täita ei suuda. Kohus 50—60—70 verstase piirkonnaga ei ulata nägema ega kuulma, mis temal tarvis näha, kuulda ja teada oleks.

Kohus on võimatus, halatsemiseväärilises seisukorras nii eestkostjate ja hoolekandjate valikul ja nimetamisel kui ka nende tegevuse järele valvamisel.

Parandust on siin rutuliselt tarvis.

Kui praegustes oludes kõrvale jätta küsimus, kas mitte hoolekande korraldust üleüldse omavalitsuse ehk administratiiv-võimkonda üle anda ja seda muiduse avaliku hoolekandega, nooresoo hoolekandega jne. ühendada, mis ju ka mõeldav oleks, siis paistavad mulle kõige sündsamad olevat hoolekandeesju lahendamata — v a l l a k o h t u d. Iga kahe-kolme valla kohta, valdade suuruse järele, võiks üks valla-kohus tegutseda. Enamlaste ja pärast Saksa väevõimude päivil pidid endised

seisuslised vallakohtud oma tegevuse lõpetama. Ei olnud ka Eesti riigi sündimisel demokraatliku riigikorraga, kus kõik seisuslised asutused oma jalgealuse pinna kaotasid, uue kohtu sisseadajatel alust endist vallakohtu uuesti tegevusele äratada, kuna kõigi seisuste ja seisusliste asutuste ärakaotamine pävaselge oli, kuid ei ole nüüd, kus seisused lõpulikult kaotatud, mingit takistust luua kõikseisuslised ehk õigem seisuseta, üldisel alusel endiste talurahva vallakohtute eeskujul üldrahva vallakohtuid vähemate kriminaal-asjade ja nõudeasjade ja mõnda liiki hoiuasjade õiendamiseks.

Kes endiseid vallakohtuid ligemalt tundis, teadis neid hinnata, olgugi et suure hulga kohta ka mõni üksik leidus, kes mitte oma ülesande kõrgusel ei seisnud, kuid need olid üksikud erandid.

Juba praegu ja veel rohkem tulevikus asub maale ikka rohkem ja rohkem haritud ollusi, eesreas põllumeeste hulgas, samuti aga õpetajate, arstide, agronoomide ja kõik-ugu teiste maaharitlaste näol, nii et sündsate kohtunikkude valik valdades mitte raskusi ei tohiks teha, seda rohkem, kui neid mitte iga valda, vaid kahe-kolme valla kohta üks ühine vallakohtus asutataks.

Meil püsib aga mõningate üksikute õnnetute nähtuste tagajärjel ülevõetud Vene vabadusliikumisest saadik nii mitmel pool veel edasi eitav seisukoht valla kohtute vastu. Venemaal oli sarnane seisukoht arusaadavalt selle läbi tingitud, et Vene vallakohtus seisis koos peaasjalikult üsna harimata kirjaoskamata talupoegadest; muidugi rippus niisugune kohus peaasjalikult vallakirjutajast ära ja see oli seal õige kahtlases kuulsuses.

Nagu vallakohtunikkude koosseis, nii oli meil vallakirjutajate seisus hoopis kõrgemal järjel kui Venemaal; ja olgugi et praegu paljudes valdades ei ole enam endiseid vilunud kirjutajaid ametis, siiski paraneb ka siin järjesti seisukord.

pealegi ei saa meie juures kohtusekretärid kunagi seda osa mängida, mis nendel Venemaal kirjatundmata kohtunikkude suhtes oli.

Kui meil leibub neid, kes meil isegi vannutatud meeste kohtuid sisse seada tahavad, s. o. tihti kõige keerulisemate kuritegude üle kohtumõistmist üsna juhuslike kohtunikkude kätte usaldada võimalikuks ja soovitavaks peavad, siis oleks rohkem kui loomulik ja loogiline eeldus, et kohtumõistmises ettevalmistamata lihtkodanik vähemalt juba ka lihtsamast õigusemõistmisest osa võtma peaks.

Kuid kui väga soovitavaks ma ka ei loe rahva osavõtmise kohtumõistmisest lihtsamates asjades ja kui väga ma ka ruendatud alusel rahva ehk vallakohtute ellukutsumise poolt ei ole, ei tee mina siiski praegu vastavat ettepanekut, kuna mitmel pool vallakohtute vastu opositsioon ja umbusaldus edasi kestab, umbusaldus ühede juures noorte teadmata kirjutajate pärast, teiste juures hirm kohtu koosseisu pärast, et see ehk mõne suurearvulise poliitilise rühma kätte läheb, kelle valitud mehed rühma ehk kihi sihtides talitama hakkavad. See opositsioon kutsuks palju vaielusi esile, millega hoolekande reform takistatud saab.

Nagu ma juba eelpool rõhutasin, nõuab hoolekande-kohtute seisukord kõige kiiremat parandust, olgu ka, et see parandus vahest mitte pikema tuleviku jaoks kestma ei pruugi jääda, kui näit. vallakohtute ehk rahvakohtute suhtes teistsugused vaated elule pääsevad, kui usaldus ja tarvidusetunne nende järele elavamaks läheb.

Ainuüksi hoolekande asjade pärast vallakohtuid elustada ehk olemasolevatel elu sees hoida, on minu arvamise järele üleliigne jõukulutus. Hoolekande asju tekib ühes vallas aasta kohta õige vähe, vahest neli-viis asja, aastate jooksul kogub igas vallas mõni paarkümmend asja. Ühendatud vallakohtul oleks 2—3

valla kohta vahest 60—70 asja toimetada. Ei ole mõtet säärase väikese arvu asjade jaoks vallakohut pidada — kõnelemata praegusest seisukorrast, kus hädasunnil suuremas osas valdades hoolekande-kohtud avatud on, et veel suuremat häda — kättesaadava hoolekohtu puudust — kuidagi kergitada.

Et vallakohtute küsimus nähtavasti praegu veel selgunud ei ole, hoolekande-kohtu seisukorra parandamine aga ilmedasilükkamata on, soovitan mina: kui kergesti teostatavat abinõu praeguse pahe parandamiseks h o o l e k a n d e - k o h t u d asutatagu r a h u k o h t u n i k k u d e juure.

Rahukohtunikud on oma jaoskonna ligidal, peavad jaoskonna piirides asuma, rahukohtunikud puutuvad omas jaoskonnas kohtukäijatega, tunnistajatega, asjatundjatega ja kohalikkude ametnikkudega ning rahvaga alaliselt kokku ja õpivad nende varal kaunis ligidalt oma jaoskonda tundma, liiguvad ka vahel omas jaoskonnas koha peal ülevaatusi tegemas ja tõendusi kogumas. Kõige selle juures aga ei saa ikkagi rahukohtunik oma jooksva töö juures hoolekande asjus üksipäini omale tarvilist ülevaadet muretseda, sellepärast peaks temale igast vallast vastutavaid abilisi ehk kaasistujaid valitama kohalikkude elanikkude hulgast, kes oma ringkonda tunnevad. Tohiks loota, et nende osavõttel hoolekandekohus kõigiti neid ülesandeid täita suudab, mis tema peale on pandud. Sealjuures näib minul õige olevat, et sarnase erihoolekande kohtu kaasistujateks ehk liikmeteks peaks neid valitama, keda ise ka hoolekandjateks valita võib. Hoolekande ja eestkostuse ameti pidamine ei ole mõni õigus, mis igal kodanikul olema peab, et ta omas olemises, arenemises ning edasijõudmises teistest maha jääma ei oleks sunnitud, vaid on seltskondlik ja kogukondlik koormatus (obshestvennaja povinnost), millest keegi ei

või ennast ilma seadusliku põhjuseta lahti ütelda*, mida tugevamad, nõukamad ja jõukamad kogukonnina elanikud kandma peavad (B. E. S. § 326). Hoolekande kohtuliikmed vastutavad kõigi nende kohtu võimkonda kuuluvate asjade eest; nagu ülalpool kuulsime, on see vastutus seaduses õige laiale alusele seatud. Kui see vastutus mitte ainult paberile ei pea jääma, vaid teostatav olgu, siis peab loomulikult juba hoolekande-kohtu liikmete valikul silmas peetama, kas valitavad nõutud tagatise vastutusevõime mõttes pakuvad. Ei või ka kehvadele kodanikkudele, keda oma elu ülespidamise mured litsuvad, hoolekandja ehk hoolekande-kohtu liikme kohuseid peale panna, ja neid sundida jõukamate elanikkude huvide eest hoolitsema, mis nendele võõrad, millega ligemalt tutvumiseks nendel muidu elus võimalused on puudunud ja mille õigeks lahendamiseks nad ennast veel pikemalt ettevalmistama peaksid. Sellepärast sean mina üles väite, et hoolekande-kohtu liikmed valitagu, s. o. peab valitama niisuguste hulgast, kelle peale seaduse järele eestkostuse ametid võib panna. — Rahukohtunikku juures avatava hoolekande-kohtu alla kuuluksid muidugi kõik hoolekande asjad rahukohtuniku piirkoonas, kaasa arvatud ka vähemad kui 100.000 marga väärtuslised.

Hoolekande asjad tuleksid kõik rahukohtuniku juhatusel avatavates jaoskonna hoolekande-kohtutes koondada asja väärtuse peale vaatamata, nii et valla ja linna vaestelaste-kohtud sellega ära kaoks. Ainult linnades, kus mitu rahukohtuniku jaoskonda on, ei ole mõtet iga jaoskonda oma hoolekande-kohut asutada. Linnas koondub elu kitsa maa-ala peale, vahe-tegemine jaoskondade järele oleks kunstlik. Siin on otstarbekohasem ühes hoolekande-kohtus kõik linna hoolekande asjad koondada, aga hoolekande-kohtu kaasistujaid võimalikult mitmesugustelt

tööladelt valida, näit. majaomanikkude, ärimeeste, töösturite, käsitöölise, ametnikkude, vabakutseliste ja töölste hulgast.

Ettepannud süsteemil hoolekande-kohtul on see headus, et ta töötaks elukutselise kohtuniku juhatusel, võiks jaoskonna rahukohtuniku ruumides asuda ja kokku tulla ja ei tarvitseks tema jaoks erikantseleid asutada.

Lõpukokkuvõttes sean mina praegustes oludes järgmised väited ja paranduskava üles:

1. Praegused hoolekande-kohtud tulevad ära kaotada. Nende asemel tulevad hoolekande asjad linnades linna hoolekande-kohtu kätte anda, maal aga maa hoolekande-kohtute kätte. Maa hoolekande-kohtud avatakse iga vastava rahukohtuniku juures.

2. Linna hoolekande-kohus seisab koos ühest rahukohtunikust kui esimehest, kelle rahukogu rahukohtunikku hulgast nimetab, ja 3—7 liikmest ehk kaasistujast linnavolikogu määramise ja valiku järele, rahukogu kinnitamisel.

3. Maa hoolekandekohus seisab koos vastava jaoskonna rahukohtunikust kui esimehest, liikmetest, keda iga valla ja alevi kohta, mis tema jaoskonda käivad, üks valitakse kohaliku vallanõukogu poolt, rahukogu kinnitamisel.

4. Hoolekande-kohtu liikmed valitakse linnavolikogu ja valla- ning alevinõukogude poolt kas oma ehk teiste kohalikkude elanikkude keskel, niisuguste hulgast, kelle peale seaduse järele eestkostuse ametid võib panna.

5. Hoolekande-kohtud seisavad rahukogude all, kuhu asjast huvitatud isikutel on õigus hoolekande-kohtu toimetuste üle edasi kaevata tsiviil-asjade jaoks ettenähtud korras, kuna rahukogu otsuste peale endist viisi revisjonikorras riigikohtu tsiviilosakonda võib kaevata.

Referent lõpetab ettekande kell 20,45.

Koosoleku juhataja avab läbirääkimised referaadi kohta.

Palvadre Võtab sõna korra kohta ja teeb ettepaneku Parts'i referaadi kohta läbirääkimisi mitte pidada hilise aja tõttu, kuna pealiskaudsete läbirääkimiste tagajärjel resolutsioonid läbi kaalumata jääksid.

Karlson: Kui läbirääkimised pidamata jäävad, siis jääb terve ettekanne õhku rippuma. Kas tuleks järgmisel päeval õigusteadlaste päeva jätkata või küsimus järgmisel õigusteadlaste päeval uuesti üles tõsta?

Jaakson: Tuleks kindlaks teha, kui paljudel osavõtjatel võimalik on homme koosolekule tulla; sellest selguks, kas on võimalik ja mõtet õigusteadlaste päeva jätkata.

Koosoleku juhataja teeb kindlaks järeleküsimise teel, et 21. aprillil 31 osavõtjat koosolekule võiks ilmuda.

Birk: Et õigusteadlaste päev Riigikogu kodukorra alusel töötab on võimalu edasi töötada, kui ainult $\frac{1}{2}$ kvorumist kokku jääb.

Koosoleku juhataja paneb hääletusele küsimuse, kas 21. aprillil koosolekut jätkata. Koosoleku jätkamise poolt on 18, vastu 30.

Koosoleku juhataja paneb Palvadre ettepaneku hääletusele, et Parts'i referaadi kohta läbirääkimisi mitte ette võtta ja seesama küsimus, kui olud seni muutunud ei ole, järgmisel õigusteadlaste päeval harutusele panna. Ettepanek saab poolt 22, vastu 17 häält.

Kell 21,10 min. võtab päevakorra järele sõna referent Karlson ja lõpetab ettekande kell 21,15 min.

Koosoleku juhataja avab läbirääkimised.

Olesk: Koosolek on otsustanud läbirääkimisi Parts'i referaadi kohta mitte pidada; et aga küsimus rutulist iselaadi kannab, panen ette ilma läbirääkimisteta Parts'i ettepanekud vastu võtta.

Lõo: Partsi ettepanekud nõuavad tingimata sisulist harutust; sellepärast on võimatu neid ilma harutuseta hääletusele panna.

Palwadre: Koosolek on vastu võtnud Partsi ettepanekuid sisuliselt mitte harutada ja hääletada; tuleks sellepärast päevakorra järele edasi minna.

Koosoleku juhataja teatab, et koosolek on otsustanud Partsi ettepanekuid mitte harutada ega hääletada; sellepärast ei pane Oleski' ettepanekut hääletusele.

Koosoleku juhataja paneb hääletusele Karlson'i ettepanekud, mis varem osavõtjatele trükitult päevakorra juures laiali laotatud kohtukeele uuenduste kohta. Hääletusel on kõik osavõtjad Karlson'i ettepanekute poolt.

Karlson teeb ettepaneku õigusteadlaste päeva poolt kohtukeele uuenduse redaktsioonikomisjoniks valida Tartu Õigusteadlaste Seltsi juures oleva nimetatud komisjoni liikmeid. Hääletusel on kõik osavõtjad ettepaneku poolt.

Järjekorras võtab sõna referent Rägo: „Õigus“ läheb mitte kõige paremini, tellijaid on 138, üksikute numbritega kokku läheb 600 eks., kuna defitsiidi katmiseks tellijaid 1000 peaks olema. Tuleks propageerida, et kõik õigusteadlased, valla- ja teised omavalitsuse asutused „Õigust“ telliksid. Töö on redaktsioonis sisuliselt jagatud ja „Õigus“ peab silmas õigusteaduse kohta olevat kirjandust Saksa-, Prantsus- ja Inglismaa kohta. Koha peal nopime üldtähtsusega kohtuotsused „Õiguse“ jaoks välja.

Et referent Jans ei ole ilmunud ja referent Lesta oma referaadi tagasi võtab, on päevakord läbi.

Karlson võtab sõna juhatuse nimel: Õigusteadlaste päev on lühikese ajaga suure töö ära teinud. Tänu kõigile osavõtjatele töö eest.

Kell 21,30 min. lõpetab koosoleku juhataja koosoleku ja õigusteadlaste päeva*).

Kassatsiooni kautsjon tsiviilasjus.

Kassatsiooni kautsjonist ja tema ettepanemise korrast paremaks arusaamiseks tuleb meil pilku tagasi heita selle peale, kuidas see kautsjon ja tema esitamise kord Venemaal välja kujunes.

Keiser Aleksander II kohtuseadused ei tunnud esialgu kassatsiooni kautsjoni. Tähti riigi kõrgemat kohtuastet kõigile võimalikult kättesaadavaks ja odavaks teha. Praktiline elu näitas aga varsti odava ja kättesaadava kohtu teist külge. Senati kassatsiooni departemangudesse valgus määratul arvul kõiksuguseid põhjendamata kaebusi kokku ja valitsus oli sunnitud Senati koosseisu alatasa suurendama, et jätkuks tööjõudu kaebuste läbivaatamiseks. Varsti nähti ära, et asi nii ei lähe, ja otsustati põhjendamata kaebuste kuhjumisele piir panna rahalise tagatise, kautsjoni, võtmise läbi, nagu see igal pool olemas, kus kassatsiooni kohtud töötavad.

Seadusega 1. juulist 1868 a. määrati kassatsiooni kautsjoniks tsiviilasjus kindlad summad ja nimelt kaebuse puhul Rahukogu otsuste peale — 10 rubla ja Kohtupalati otsuste peale — 100 rubla. Viimase ilmasõja kestusel tõsteti kautsjon ajutiselt kahekordseks. Ses kõrguses püsis kassatsiooni kautsjon kuni Aleksander II kohtuasutuste ja kohtuseaduste ärakaotamiseni enamlaste poolt.

Kui 1918. a. lõpul ja 1919. a. algul Eesti Kohtuministeriumis kohtumaksude seadusi korraldati, ei peetud Vene kassatsioonikautsjoni süsteemi enam sündsaks. Raha väärtus oli kõikumas ja raske

* Järgmises numbris avaldame „Õigusteadlaste päeval“ vastu võetud teesid.

oli niisuguste asjaolude juures kindlat summat ära tähendada. Tundus ka ebaõiglasena kõigis asjus, nõudehinna ja varanduse väärtuse peale vaatamata, ühesuurust kautsjoni summat nõuda. Peeti õiglasemaks tarvitusele võtta nõudehinna proportsionaalselt vastav kautsjoni määr ja selle aluseks panna kohtu lõiv (poshlin). Nii suur kui nõude lõiv pidi ka kassatsiooni kautsjon olema, kuid ei tohtinud üle 500 marga tõusta. Kui teise astme kohtus, mille määruse peale kassatsioonikaebus antakse, lõivu ei võetud — sest et asi mitte apellatsiooni, vaid erakaebuse teel esimesest kohtuastmest teise jõudes, nagu näituseks alluvuse küsimuse lahendamiseks — siis tuleb kautsjoni maksa esimese astme kohtu lõivu ulatuses. Niiviisi nähtavasti tuleb mõista sõnu „resp. esimese astme kohtu lõivu kõrguses“. „Resp.“, s. o. „respektiivselt“ asemel oleks õigem ja arusaadavam kirjutada olnud „ehk jälle“. — See projekt leidis Ajutise Valitsuse poolt kinnitust ja avaldati Riigi Teatajas nr. 2 — 1919. a. Pärastine kohtumaksude muutmine (Riigi Teataja nr. 59/60 — 1920. a.) jättis tsiviilasjade kohta käivad kassatsiooni kautsjoni määrused muutmata ja kõrgendas ainult 1919. a. kautsjoni ülemmäära 500 marga pealt 2000 margani.

Et kohtulõiv kassatsiooni kautsjoni aluseks võeti ja lõivu omakorda jälle nõudehind tiugib, siis arvasid mitmed kautsjoni maksjad kautsjoni suurust ise oma äranägemise järele reguleerida võivat seega, et nad kassatsioonikaebusele mingisuguse nõudehinna määrasid ja sellele vastavalt kautsjoni tasusid. Niisugune talituseviis ei ole seadusepärane. Olgugi et teise astme kohus nõudmise vahest tema suuremas osas rahuldab ning ainult vähemas osas tagasi lükkab ja kassatsioonikaebus selle vähema osa pärast antakse, tuleb kautsjon ikkagi terve kohtulõivu suuruses võtta ja mitte selle vähema osa väärtusele vastavalt või koguni

kassaatori enese poolt määratud „kaebusehinna“ järele. Ainult seal, kus nõue ja vastunõue ühe otsusega lahendatakse ja ainult ühe nõude asjas kassatsioonikohtusse edasi minnakse, tuleb kautsjon mitte mõlemate nõude pealt makstud lõivude kogusummas arvata, vaid vastavalt selle nõude lõivule, mille suhtes kaevati. Lõiv võetakse siin kummagi nõude pealt iseseisvalt, iseseisvalt tuleks ka kassatsiooni kautsjon võtta.

Kassatsioonikaebused peavad ikka kautsjoniga varustatud olema. Nli oli see Venes, nii ka meil.

Peale kassatsioonikaebust tunnevad Aleksander II kohtuseadused veel erakaebusi Senatile kassatsioonikaebuste mitte vastuvõtmise ehk tagasisaatmise pärast (Ts. Kp. S. §§ 757 ja 801). Need kaebused on kautsjonist vabad. Samuti vabad kautsjonist on ka kaebused järelevalve korras. Erakaebuste hulka võiks arvata ka kaebusi kassatsioonikohtule tempeltrahvi määramise pärast. Need trahvimääramised seisavad asja sisulise otsustamisega üsna lõdvas ühenduses ja neid määrusi võiks ka erakaebuse teel kassatsioonikohtu ette tuua ilma kautsjonita.

Kassatsiooni ja temaga ühes kautsjoni ettepanemise korra määravad ära Ts. Kp. S. §§ 189 ja 190 Rahukogu otsuste ja sama seaduse §§ 800 ja 801 — Kohtupalati otsuste suhtes. Paragr. 189 järele jäetakse otsuste tühistamise (kassatsiooni) kaebused seisma, ei anta neile käiku §§ 164³ ja 190 ülesloetud juhtumustel. Juhtumused, mis § 164³ üles loetud, on järgmised, Kui kohtumaksud (судебные сборы) maksmata ja kaebuse ning lisanduste ärakirjad tarvilisel arvul juurde panemata on jäänud. § 190 nõuab jälle, et dokumendid, millele kaebus rajatud, ja kassatsiooni kautsjon kaebusel kaasas oleksid. Nendest puudustest antakse kaebajale teada ja määratakse temale tähtaeg, mille jooksul ta peab nad

kõrvaldama. Ei tee kaebaja seda määratud tähtajal mitte, siis saadetakse kaebus talle tagasi. Sääraseid eeskirju sisaldab eneses ka § 801. Viimase paragr. järele jääb kaebus seisma, kui lisandused, mis kaebuses mainitud, puuduvad (Ts. Kp. S. § 269 p. 3); kui kaebus on kirjutatud tempelmaksu-määrusi tähele panemata jättes (§ 756 p. 1), kui kaebuse ärakirjad pole tarvilisel arvul ligi pandud (§ 756 p. 3) ja viimaks ei anta kaebusele käiku juhtumustel, mis § 800 ära tähendatud. Sääli § 800 — nõutakse, samuti nagu § 189, et dokumendid, millele kaebus rajatud, olgu ligi pandud ja kassatsiooni kautsjon tasutud.

Järjekult tuleb arvata, et kordadel, kus kautsjon kas hoopis ette panemata on jäänud ehk jälle puudulikult, vähe- mas summas on ette pandud, kaebus samuti tuleb seisma jätta ja kaebajale tähtaeg anda oma vea parandamiseks, nagu siis, kui kaebuses mainitud lisad puuduvad (Ts. Kp. S. § 164^b p. 2 ja § 269 p. 3), kaebuse eest tempelmaks ja muud maksud õiendamata (§ 164^b p. 1 ja § 756) ja viimaks kaebuse ärakirjad tarvilisel arvul juurde lisamata (§ 164^b p. 2 ja § 756 p. 3) on ära jäänud. Nii laseb Ts. Kp. S. §§ 189, 190 ja 800 ning § 801 tekst end kassatsiooni kautsjoni ettepanemise suhtes mõista.

Vene kohtutea, eriti Vene Senati praktikas, valitses selle kohta aga teine vaade. Vene Senat leidis, et kassatsiooni kautsjoni ette panemata jätmise puhul kaebus otsekohe tagasi tuleb saata ja mitte seisma jätta tähtaja andmiseks, nagu meil ülalpool mainitud kordadel. Põhjust selleks andis Vene Senatile Ts. Kp. S. §§ 189, 190, 800 ja 801 väljakujunemise käik. Nende paragrahvide esialgse, 1864. a. teksti järele ei nõutud kassatsioonikaebuste puhul kautsjoni (§§ 190 ja 800). Peale selle oli ära tähendamata jäänud kassatsioonikaebuste ettepanemise kord (§§ 189 ja 801). Oli

küll öeldud, et kaebused tuleb Senatile esitada, aga lähemalt ära määramata jäänud, kas kaebaja nad otsekohe sinna peab saatma või jälle kohtuasutuste kaudu, kelle otsuste peale kaebus anti.

1867. a. 10. aprilli seadusega tehti kindlaks, et kassatsioonikaebuste andmisel tuleb apellatsioonikaebuse kohta maksvaid määrusi kohaldada, ja tähendati ära need korrad, kunas kaebus tuleb seisma jätta, see on, maksude ja lisanduste puudumiste puhul, nagu eespool mainitud paragrahvides seda nägime. Kuid siis ei olnud veel kassatsiooni kautsjoni §§ 190 ja 800 tekstis olemas. See tuli alles pärastpoole. Järgmise, 1868. a. 1. juuli seadusega tunnistati kassatsiooni-kaebuste juurde ka kautsjon tarvilikuks ja otsustati Ts. Kp. S. §§ 190 ja 800 sellekohaste määrustega täiendada, kusjuures lause leidub, et ilma kautsjonita kaebust vastu ei võeta. Toetudes sellele, et siis neis paragrahvides kautsjonist veel mitte kõnet ei olnud, kui 1867. a. 10. aprillil seadus välja tuli, leiab Vene Senat, et seega ka seismajätmise määrused kassatsiooni kautsjonit puudutada ei võinud. Olgugi et seadused, 10. aprillist 1867. a. ja 1. juulist 1868. a. kodifikatsiooni korras 1876. a. Ts. Kp. S. §§ 189, 190, 800 ja 801 teksti üles võeti ja nendega ühte sulatati, ei võinud nad, Vene Senati arvates, selle läbi enesele mitte laiemat tähendust omandada, kui neil enne kodifikatsiooni ja iga ühel üksikult oma ette oli olnud nende ajaloolises tekkimiskorras. Neil kaalutlustel ei lubanud Vene Senat kassatsioonikaebust — kautsjoni puudusel seisma jätta, tähendades veel selle peale, et seaduse otsekohene määrus ära keelab kaebust ilma kautsjonita vastu võtta.

Ometigi said asjaosalised, isegi kohtukohad, seaduse tekstist teisiti, vastupidi- diselt aru ja Senat pidi ikka ja ikka jälle uuesti oma ajalooliselt seisukohalt välja minevat vaadet kautsjoni maksmise kohta kinnitama niug kohtuasutustele ette kir-

jutama (Senati otsused 1899 a. nr. 17, 1880 a. nr. 142, 1877 a. nr. 65 j. t.).

Tekib küsimus: kas tuleb meil sellest Vene Senati vaatest kinnipidada ehk jälle tunnistada, et kaebuste seismajätmise põhjuste hulka kuulub ka kautsjoni puudumine?

Arvan, et selles küsimuses Vene Senati vaadet meie kohtutele enam mõõduandvaks ei saa pidada järgmistel põhjustel: 1912 a. 15. juunist saadik esinevad meile Ts. Kp. S. §§ 189, 190, 800 ja 801 tekstid mitte enam kui 1876 a. kodifikatsioonitööde saadused, vaid kui 1912. a. seadusandliku akti tervikosad, millede ulatust ja mõtet nende otsekohest sisust tuleb otsida ja mitte enam nende ajaloolisest arenemiskäigust. Oleks seaduseandjad nende paragrahvide 1912 a. redaktsioonis kassatsiooni kautsjoni puudumist seismajätmise põhjuste hulgast tahtnud välja eraldada, siis oleksid nad seda, eksiarvamiste ärahoidmiseks, otsekohe seaduses eneses pidanud väljendama. Seda ei ole seaduseandjad mitte teinud ja sellest tuleb järeldada, et seismajätmise eeskirjad käivad ka kassatsiooni kautsjoni puudumise kohta.

Edasi oleks järjekindluseta ja kaebaja seisukohalt vaadates ka õigluseta tempelmaksu puudumise pärast kassatsiooni-kaebuse edasilikumist ainult seisma jätta ja kaebajale tähtaeg määrata selle maksu maksmiseks, kautsjoni puudumisel aga kaebus otsekohe tagasi saata. Ei seisa kautsjoni puudumisel seismajätmisele vastu ka mitte §§ 190 ja 800 leiduvad märkused, et kaebust ilma kautsjonita vastu ei võeta. Mulle näib, et lause „ei võeta vastu“ on öeldud ennem kassatsiooni-kohtu seisukohast kui edasiandva instantsi seisukohast ja et ta võimatuks ei tee seismajätmist edasiandvas instantsis, sest seismajätmine ei ole veel mitte lõplik vastuvõtmine.

Viimaks tuleb silmas pidada, et meil kassatsiooni kautsjoni äramääramise viis

teine on kui Vene Ts. Kp. S. Meil praegu maksva seaduse järele ei ole kautsjon enam kindel summa, vaid liikuv ja ärarippuv kohtulõivu kõrgusest ehk jälle varanduse väärtusest hoiukorra asjus. Kautsjoni summa tuleb selle järele iga asja puhul eraldi välja arvata. Seda tehes võib kaebaja kergesti eksida ja oleks õigluseta tema kassatsioonikaebust ühes kautsjoniga sellepärast tagasi saata, et viimast vahest mõne marga ehk penni võrra vähem on ette pandud kui tarvis.

Kõigil neil põhjustel arvan, et kassatsiooni kautsjoni puudumisel või vähemal määral ettepanemisel kui seda tarvis oleks olnud, vastuvõttavas instantsis kaebus seisma tuleb jätta ja kaebajale tähtaeg anda puuduste kõrvaldamiseks. Ei pane kaebaja antud tähtaja jooksul tema käest kautsjoniks nõutud summat mitte ette, alles siis on õigus kaebust temale tagasi saata.

Seda arvamist kinnitab ka hiljutine Riigikohtu otsus 19. okt. 1922 a. (Riigikohtu tsiviil osakonna toimetis nr. 276—1922 a.).

J. Lõo.

Riigikohtu tegelus.

Administratiiv osakond.

Kas küsimuste otsustamise puhul vähemusesse jäänud Linnavolikogu liikmetel, kui nad oma eriarvamise on protokollil juurde lisanud ja sellepeale vaatamata järelevalve-asutus selle volikogu-otsuse vastu administratiivkohtu korras protesti ei ole tõstnud, on protestimisõigus kohtukorras?

Vaastus eitav.

Seduses ei ole ettenähtud, et säärasel korral järelevalve-asutuse protestimise õigused lähevad vähemusesse jäänud volikogu-liikmetele üle ehk et nad võiksid nõuda kaebuse teel, et järelevalve-asutus kohtule sellekohase protesti annaks.

(R. Adm. t. nr. 1090. 1922.)

Kas riigiasutustega tehtavate hangete- ja töövõtete-lepingute pealt tuleb tempelmaksu terves summas maksta nii hanke- kui ka töövõtte lepingu pealt, või on ettevõtjad kohustatud tempelmaksu terves summas maksuma ainult hankelepingute pealt?

Vastus: ainult hankelepingute pealt.

Ajutise Valitsuse seaduse põhjal 19. XI. 1918. a. (R. T. nr. 1—1918. a.) on meil Eestis maksev Saksa okupatsiooni-aegne tempelmaksumäärustik. Selle määrustiku § 4 b 4-nda punkti viimase järgu järele tuleb eraisikutel riigiasutustega tehtavate lepingute pealt ainult hankelepingute (договоръ поставки, Lieferungsvertrag) pealt tempelmaksu täiel määrul (1%) maksta. Arvamine, et maksev seadus tunneb ainult riigiasutustega tehtavat hanke- ja töövõttelepingut, aga mitte hankelepingut eraldi ja töövõttelepingut eraldi, ei ole täiesti õige. Balti Eraseadus teeb, nagu sama seaduse §§ 4019 ja 4226 näha, kindla vahe hanke ja töövõttelepingute vahel. Riigi hangete ja töövõtte seadustikus (V. S. K X k I j.) on ainult äramääratud tähendatud lepingute sõlmimise ühine kord riigiasutustega. Selle ühise sõlmimiskorra peale juhib ka B. E. S. § 4024 tähelepanu. Mis puutub B. E. S. § 4023, siis võib sellest paragrhvist ainult seda järeldada, et sagedasti hanke- ja töövõttelepingud liituvad lahutamata ühiseks lepinguks, millest aga siiski ei saa järeldada, et ühte või teist lepingut lahus on võimatu riigiasutustega sõlmida. Vastupidi näeme, et Vene ajal mõned riigiasutustega tehtavad puht-töövõtte lepingud olid tempelmaksust vabad (Vene Tempelmaksu seadus § 67 p. 12). Võib ju ette tulla, et tempelmaksu määramisel on võimatu töövõttelepingut hankelepingust eraldada kui nad lahutamata ühiseks lepinguks on kokku liidetud; siis sel juhtumisel tuleb ilmkahlemata käia üldise maksude võtmise põhimõtte järele

ja säärase lepingu pealt tempelmaksu võtta kõrgema liigi järele, kuna muil kordadel tempelmaksu määramisel töövõtte- ja hankelepingute vahel kindlat vahet tuleb teha. — Sellest kõigest tuleb järeldada, et maksva Tempelmaksuseaduse järele tuleb riigiasutustega tehtavate töövõttelepingute pealt pooltel määrul ja hankelepingute pealt täiel määrul tempelmakse võtta.

(R. Adm. t. nr. 786—1922.)

Kas Maaseaduse põhjal võõrandatud inventaari eest tasu vä'jamaksmisel endisele omanikule Maaref. Teost. Määruse § 36 ettenähtud korras tuleb vahet teha põllumajanduse ja ettevõtete inventaari vahel?

Vastus eitav.

Maaseaduse § 1 põhjal võõrandatakse põllumajandusline inventaar. Sama seaduse § 11—13, milles võõrandatava inventaari hindamisest räägitakse, ei ole ligemalt ära tähendatud, missugune inventaar on seal mõeldud. Tuleb järeldada, et Maaseaduse § 1 räägib inventaarist kitsamas mõttes, s. o. põllumajanduslisest inventaarist, kuna sama seaduse §§ 11—13 on sõna „inventaari“ juures ärajäänud määrussõna „põllumajandusline“ sellepärast, et on tahetud sõna „inventaar“ laiemas mõttes tarvitada, arvates selle all nii põllumajanduslist kui ka ettevõtete inventaari. Tähendatud § 11—13 määravad kindlaks ainult põhijooned, mille järele käies tuleb hinnata võõrandatavat inventaari ja tasu määrata selle eest, mitte aga aega, kunas see tasu peab väljamakstama. Kui silmas pidada, et iga inventaar, olgu ta põllumajandusline või ettevõttele kuuluv, aja jooksul tingimata muutub, vananeb, kaotab oma väärtuse ja võib ka koguni hukka minna, siis on arusaadav, et igasususe võõrandatava inventaari (olgu ta põllumajan-

dusline või ettevõtetele kuuluv) õiget hinda ainult ülevõtmise ajal võib kindlaks teha, ja sellepärast tuleb sel ajal see hindamine ja tasu määramine ette võtta.

Maaref. Teost. Määr. § 28 kirjutabki ette, et hindamise alla tuleb kõik võõrandamiseaktis äratähendatud inventaar. Ja samade määruste § 132-st, kus jutt on tööstuse ettevõtete inventaarist, selgub, et Maareformi Teostamise Määrused sõna „inventaar“ laiemas mõttes tarvitavad.

Selle kohta, millal inventaari eest määratud tasu peab välja makstama, ei leidu Maaseaduses mingit lähemat määrust. See määrus on aga Vabariigi Valitsuse poolt välja antud, kelle peale Maaseaduse § 28 põhjal oli Maaseaduse tegelik maksmapanemine pandud, õigusega korraldavaid määrusi anda. Maaseaduse § 28 põhjal väljaantud Maareformi Teost. M. § 36 järele makstakse tasu inventaari omanikule välja 3 kuu jooksul hindamiskomisjoni otsuse seadusjõusse astumise päevast arvates. See määrus ei tee mingit vahet, kas on määratud tasu ainult põllumajanduslike või ettevõtte inventaari eest, ja asutus, kelle kohuseks on tehtud nende määruste järele tasu väljamaksmine, ei või ise omale õigust võtta siin vahet teha põllumajanduslike ja ettevõtete inventaari vahel ning ühe eest tasu maksta ja teise eest mitte.

(R. Adm. t. nr. 476—1922.)

Kuidas peab sündima Seltside varanduste likvideerimine, välja arvatud aktsiaseltsid ja osühisused, millede kohta käib Riigi Teatajas nr. 55/56 — 1920. a. avaldatud seadus 7. apr. 1920. a. nr. 149, kes Registreerimise Seaduses 21. märtsist 1919. a. (R. T. nr. 18 — 1919. a. seaduses nr. 44) ettenähtud

tähtaja vältusel ega ka hiljem oma põhikirjas Vabariigi kohtutes registreerida ei ole lasknud, kas kohtulikus korras, kohtu poolt nimetatud hooldajate läbi, või tuleb seda toimetada administratiiv korras, valitsuse võimude poolt nimetatud ja nende kontrolli all töötavate likvideerimiskomisjonide läbi?

Vastus: Kohtulikus korras kohtu poolt nimetatud hooldajate läbi.

Ülesvõetud küsimuse kohta on osalt juba vastus antud Riigikohtu Tsiviil-osaltskonna otsuses nr. 4, 10. märtsist 1920. a. Kohtuministeeriumi seletusepärimise asjas selle kohta, kas võib esindajata jäänud juriidilise isiku varanduse üle seada hoolekannet hoiukohtu määruste korras Ts. Kp. S. § 1940 ja järgmiste põhjal, kus Riigikohus otsustas seletada, et Kohtuministeeriumi poolt ettepanud küsimuse peale tuleb jaatavalt vastata. Kohtu poolt nimetatud hooldajate kohustused nende hoole alla antud varanduste kohta on ära tähendatud B. E. S. § 518 ja 519, kus on öeldud, et hooldaja peab tema kätte antud varandust kaitsma ja valitsema (beschützen und verwalten). Varanduse valitsemise ja varanduse likvideerimise mõistet ei saa aga põhimõttelikult mitte lahutada, sest et likvideerimine on üks osa valitsemisest, iseäranis veel sel korral, kui likvideerimine on seaduse järele lubatud või ette kirjutatud. Riigi Teatajas nr. 18. — 1919. a. avaldatud seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimise korra kohta käiva 1919. a. 21. märtsi seaduse § 1 märkuses on öeldud, et seltsid, ühisused ja nende liidud, kes enne selle seaduse väljaandmist asutatud ja oma tegevust alganud, kuid Eesti Vabariigi kohtutes veel registreeritud ei ole, peavad oma tegevuse lõpetama, kui nad kuue (6) kuu jooksul selle seaduse väljakuulutamise päevast arvates registreerimispalvega kohtus ei ole esinenud, kusjuures Kohtuministeer-

riimile on õigus antud üksikutel juhtumistel eeltähendatud tähtaega pikendada. Kui nüüd seadus ette kirjutab, et selts ehk ühisus oma tegevuse peab lõpetama ja selts ehk ühisus, kes endast juriidilist isikut moodustab, on ilma esindajata jäänud, võivad seltsi tegevust lõpetada ainult kohtu poolt nimetatud hooldajad, ja et niisugusel korral käib seltsi tegevuse lõpetamisega ka seltsi varanduse likvideerimine kaasas, ei või kahtlust tõusta selle kohta, et see kõik peab sündima kohtu kontrolli all, kelle poolt hooldajad on nimetatud. Et varanduse likvideerimist niisugusel korral tuleks toimetada eraldi seltsi tegevuse lõpetamisest administratiiv korras, valitsusevõimude poolt nimetatud ja nende kontrolli all töötavate likvideerimiskomisjonide läbi, ei ole seaduses ette nähtud. Et seaduseandja seda nii on mõelnud, on näha ka R. T. 55/56 — 1920. a. avaldatud Vene Valitsuse poolt kinnitatud aktsiaseltside ja osatühisuste valitsemise kohta käivist seadusest nr. 149. See seadus on välja antud, nagu tema sisu näitab, R. T. nr. 18 — 1919. a. avaldatud registreerimiseseaduse täienduseks. Selle seaduse järele võetakse, kui aktsiaseltsid ja osatühisused ennast seni seatud korras ei ole registreerinud Eesti Vabariigi kohtutes ja nad kahe kuu jooksul, selle seaduse väljakuulutamise päevast arvates, peakoosolekut ei ole kokku kutsunud, nende ettevõtteid ja varandused Kaubandus- ja Tööstusministeeriumi ettepanekul vastava kohtu poolt hoolekande alla kui peremeheta jäänud varandused Ts. Kp. S. §§ 1940 ja 1941 korras. Selle seaduse § 9 ja 10 järele võivad hooldajad nende hoole alla antud ettevõtteid peale selle ka likvideerida, töötades sealjuures vastava hoiukohtu kontrolli all. Selles seaduses on üldisest korrast ainult see erand tehtud, et hoolekande alla võtmine sünnib Kaubandus- ja Tööstusministeeriumi ettepanekul. Ainult Vene Valitsuse poolt kin-

nitatud aktsiapankade kohaliku osakondade likvideerimise kohta käivas seaduses, mis avaldatud R. T. nr. 47, on erand sellest üldisest likvideerimise korrast tehtud ja rahaministrile õigus antud nende aktsiapankade osakondade tegevust oma äranägemisel lõpetada ja selleks Krediiduseaduse X. jao § 129 ettenähtud korras likvidaatoreid nimetada.

Muid erandeid R. T. nr. 18 — 1919. a. avaldatud Registreerimise Seaduse § 1 märkuses ettenähtud seltside, ühisuste ja nende liitude tegevuse lõpetamise korras ei ole seaduses ette nähtud.

(R. Adm. t. nr. 1145—1922.)

Üldkogu.

Siseministeeriumi Administratiiv Asjade Peavalitsuse kaebus valve-korras Taliinna-Haapsalu rahukogu otsuse peale 22. I. 1921. a. Eesti ülemaalse tööliste vanemate nõukogu organisatsiooni ja keskkomitee põhikirja registreerimise asjas.

Administratiiv Asjade Peavalitsuse alal pööras Siseminister teadaandega 27. sept. 1922. a. nr. 2625 all Riigikohtu poole seletades, et Tallinna-Haapsalu rahukogu on 21. jaanuaril 1921. a. registreerinud „Eesti ülemaalse tööliste vanemate nõukogu organisatsiooni ja keskkomitee“ põhikirja, mille §§ 39 ja 40 maksvatele määrustele ei vasta. Nende §§ järele saavad keskkomitee presiidiumi liikmed palka omast töökohast ja need presiidiumi liikmed, kes väljaspool Tallinnat valitud ja selle tõttu omalt töökohalt lahkuma peavad, — endiselt teenistuse kokaalt, Eesti Ajutise Valitsuse poolt 22. I. 1919. a. kinnitatud vabrikute ja tehaste tööliste vanemate põhikirja § 22 põhjal. Siseminister leiab, et mainitud põhikirja § 22 ainult vanemate nõukogude liikmete tasusaamise kindlaks määrab, kuna seal keskkomitee presiidiumi liikmeist kõnet

ei ole. Nende asjaolude põhjal palub Siseminister Riigikohut Tallinna-Haapsalu rahukogu otsust „Eesti ülemaalse tööliste vanemate nõukogude organisatsiooni ja keskkomitee“ registreerimise asjus järeelvalve-korras tühistada.

Prokuröri arvamist ära kuulates leiab Riigikohus, et Tallinna-Haapsalu rahukogu ülemalnimetatud põhikirja registreerimise puhul 22. jaan. 1921. a. hulga seaduse rikkumisi on sündida lasknud, mida Riigikohus Kohtuasutuste sead. § 250 põhjal tarviliseks loeb Tallinna-Haapsalu rahukogule ära seletada:

1) Registreerimise seadus (Riigi Teataja nr. 18 — 1919. a.) teeb vahet seltside ja ühisuste vahel ühelt-poolt, ja nende liitude vahel teiselt-poolt. Registreerimise asutus, rahukogu, peab kõige pealt registreerimiseks ettepanud põhikirja juures kindlaks tegema, kas tal seltsi ehk ühisuse või jälle nende liidu põhikirjaga tegemist on, ja selle järele registreerimise seaduse vastavaid paragrahve kohaldama. 22. jaanuaril 1921. a. registreeritud põhikiri ei ole seltsi ega ühisuse oma, ei oma nimetuse ega kaolu poolest. Selts ehk ühisus seisab koos kõige pealt füüsilistest isikutest, kuna ülalnimetatud põhikirja § 3 järele temas väljendatud organisatsiooni füüsilised isikud ei kuulu, vaid alles füüsiliste isikute, teatava klassi tööliste vanemate nõukogud ja neile vastavad asutused. Jääks üle selle organisatsiooni põhikirja kui tööliste vanemate nõukogude liidu põhikirja peale vaadata. Kuid meie seadus tunneb küll seltside ja ühisuste liitude, mitte aga nõukogude ja asutuste liitude registreerimist. Käesoleval korral on tööliste vanemate nõukogud, mis Ajutise Valitsuse määrusega 22. jaan. 1919. a. ellu kutsuti ja millele liitumist Tallinna-Haapsalu rahukogule ette pandud ja registreeritud põhikiri võimaldama pidi — avalik-õiguslised asutused ja mitte eraõiguslised juriidilised isikud, seltside ja

ühisuste mõttes, kes seaduse ja kohtuministri seletuse järele end registreerima peavad ja oma vahel liituda võivad. (R. T. nr. 18 ja 79/80 — 1919. a.).

Meie põhiseaduse § 18 on küll deklareeritud, et ühinguisse ja liitudesse koondu mine vaba on, kuid sellele vabadusele peab enne, kui teda teostada saab, seaduslikult kindel kord ja vorm antama. Muidu muutuks kuulutatud vabadus korralageduseks. Eraõigusliste seltside ja ühisuste suhtes on liitumise vabadus juba enne põhiseadust registreerimise seaduse läbi tegelikult maksmata pandud. Avalik õigusliste asutuste suhtes aga puudusid 22. jaan. 1921. a. ja puuduvad praegugi veel liitumise vabaduse lähemad korraldused. Kõigil neil kaalutlustel oleks Tallinna-Haapsalu rahukogu ettepanud põhikirja registreerimise palve tagasilükka mida pidanud.

2) Isegi siis, kui oletada, et tööliste vanemate nõukogudel võimalik liituda on vastava põhikirja registreerimise läbi, oleks Tallinna-Haapsalu rahukogu registreerimise seaduse § 12 tähelepanes nõudma pidanud, et nende nõukogude ja asutuste nimekiri, kes liikmetena registreeritavasse liitu kuuluvad, ühes nende esitajate allkirjadega ette oleks pandud. Niisugust nimekirja ei ole registreerimise palvele juurde pandud ja rahukogu ei ole seda nõudnudki. Rahukogu ei ole ka seda mitte tähele pannud, et põhikirjas registreerimise seaduse § 11 p. 6 vastaselt liikmete vastuvõtmise, väljaastumise ning väljaheitmise kord ja tingimised puuduvad. Edasi on põhikirja § 6 täitsa seadusevastane selle poolest, et ta vanemate nõukogu põhikirja, mis 22. jaanuaril 1919. a. Ajutise Valitsuse poolt maksmata pandud, ära muudab ja ainult nii palju tegevuse aluseks jätab, kui palju see registreeritavale põhikirjale vastab. Samuti seadusevastaselt võtab keskkomitee põhikirja §§ 49 ja 50 alusel järeelvalve ja konfliktide lahendamise

võimu oma kätte, mis seaduse järele töökaitse komisсарidele kuulub (R. T. nr. 8 — 1918. a.)

Seadusvastased on muidugi ka Sise-
ministri poolt tema teadaandes nimetatud põhikirja §§ 39 ja 40. Viimaks juhib Riigikohus Tallinna-Haapsalu rahukogu tähelepanu selle peale, et rahukogu 14. augustil 1920. a. sama organisatsiooni põhikirja registreerimist arutades mitmetes paragrahvides seadusevastasust ja selgusetust konstateerib — nimelt §§ 39, 40, 44, 45, 46, 51 ja 54-dama juures ja registreerimise palve tagasi lükkab. Need-samad §§, sama numeratsiooni all, sama pundustega, kuid vähe muudetud kujul, esinevad ka uues põhikirjas, mis 22. jaanuaril 1921. a. rahukogu poolt viimaks registreeriti. Kõigil neil põhjustel arvab

Riigikohus, et rahukogu, käsitades registreerimise seaduse § 16, praegu vaieluse all oleva põhikirja registreerimist tagasi lükkama oleks pidanud. Et rahukogu seda mitte teinud ei ole, leiab Riigikohus Kohtuasutuste seaduse § 250 p. 2 põhjal tarvilise olevat rahukogu registreerimismäärust tühistada.

Kõike seda silmaspidades otsustas Riigikohus Tallinna Haapsalu rahukogu otsuse 22. I. 21. a. Eesti ülemaalise tööliste vanemate nõukogude organisatsiooni ja keskkomitee registreerimise üle ja samal päeval nr. 19 all toimetatud organisatsiooni ja keskkomitee registreerimine tühistada.

Vastutav toimetaja — F. Karlson.
Valjaandja — Tartu Õigusteadlaste Selts.

Juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

algab 1923 aastaga neljandat aastakäiku.

Sisuks on endiselt juriidilised artiklid, kodu- ja väljamaa seadusandluse ülevaade, kodu- ja väljamaa kohtute tegevus, eriti Riigikohtu tegevus, õigusteaduse oskussõnad jne. Lisana annab „Õigus“ 1922 aasta Riigikohtu otsused.

Toimetuse liikmeteks on **J. Lõo, R. Rägo, M. Taevere, O. Tief ja J. Uluots.**

Lähemateks kaastöölisteks peale toimetuse liigete on: Riigikohtu esimees **K. Parts**, riigikohtunikud **J. Arro, P. Kann ja P. Puusep**, vanutatud advokaadid **K. Grau ja F. Karlson**, Kohtuministeriumi nõunik **K. Saarmann**, notaar **J. Kristelstein** ja teised.

Aasta jooksul ilmub 8 nummert. Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lhk. Tellimise hind ühes saatmisega: aastas — 400 mk., pooles aastas — 200 mk. Üksik nr. — 50 mk.

Toimetus ja talitus asuvad Tartus, Aia tän. nr. 39.

On veel saada ajakirja 1920, 1921 ja 1922 aastakäike. Hind ühes lisaga 75, 300 ja 400 marka.